

Boje u dječjem likovnom izražaju

Vrkić, Doris

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:537079>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DORIS VRKIĆ

BOJE U DJEČJEM LIKOVNOM IZRAŽAJU

Završni rad

Pula, veljača, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DORIS VRKIĆ

BOJA U DJEČJEM LIKOVNOM RADU

Završni rad

JMBAG: 0178098969, izvanredna studentica

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentor: Breza Žižović, mag. art. paed.

Pula, veljača, 2020.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine



IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD	6
2. RAZVOJ DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA	8
3. FAZE RAZVOJA LIKOVNOG IZRAZA KOD DJECE	9
3.1. Faza izražavanja primarnim simbolima (2.-4. godine)	9
3.1.1. Prvo razdoblje primarnih simbola.....	10
3.1.2. Drugo razdoblje primarnih simbola.....	11
3.2. Faza izražavanja složenim simbolima (4.-5.godine).....	13
3.3. Faza intelektualnog realizma (5.-10. godine)	15
3.4. Faza vizualnog realizma (10.-14. godine)	23
4. BOJA.....	24
4.1. POVIJEST BOJA	25
4.2. OSNOVNA SVOJSTVA BOJA.....	26
4.2.1. Kromatska svojstva boja	26
4.2.2. Tonska svojstva boja.....	30
4.2.3. Kontrastna svojstva boja.....	32
4.3. ZNAČENJE BOJA	39
5. IZRAŽAVANJE BOJOM	44
5.1. Boja u fazi primarnih simbola (2.-4. god.).....	45
5.2. Boja u fazi izražavanja složenim simbolima (4.-5. godina)	45
5.3. Boja u fazi intelektualnog realizma (5.-10.godina).....	45
6. PRIMJERI LIKOVNIH AKTIVNOSTI-BOJA.....	47
7. LIKOVNA AKTIVNOST- koloristički doživljaj glazbe	53
7.1. Likovna aktivnost	54
7.2. Dječji likovni radovi	60
9. LITERATURA	82
10. POPIS TABLICA I SLIKA	83
SAŽETAK.....	86
SUMMARY	87

1. UVOD

Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva započinje kada dijete prvi puta uzima olovku u ruku i povlači crtu po papiru. Dijete u toj dobi prolazi procese razvoja psihomotorike: ruke, šake, prstiju te spoznaje i razvija znanje o okolini. Upravo ti procesi razvoja i učenja utječu na razvoj likovnog izraza, koji s obzirom na promjene, dijelimo u nekoliko faza. U prvoj fazi je izraženo dječje šaranje koje je rezultat nekontroliranih pokreta ruku koje razvojem motorike postaje kontrolirano i rezultira pojavom prvih organiziranih oblika. Svaka faza razvoja ima svoje specifičnosti i pravilnosti koje ju određuju, a o kojima ću detaljnije pisati u poglavlju namijenjenom fazama razvoja. Dječje izražavanje bojom počinje vrlo rano zbog sve veće dostupnosti raznih likovnih sredstava i materijala, a uvelike ovisi o fazi razvoja u kojoj je dijete trenutno. U prvoj fazi dijete koristi boju samo kako bi nacrtalo obrisnu crtu/liniju, a tek u sljedećim fazama koristi boju kako bi oslikalo plohu. To znači da će dijete u prvoj fazi koristiti boju kako bi nacrtao obris osobe ili predmeta, ali neće slikati bojom unutar tih obrisnih crta, dok u sljedećim fazama dijete postepeno kreće s oslikavanjem plohe. Bitnu ulogu igra odgojitelj kojemu je zadaća da dijete na pravilan način usmjerava i potiče na korištenje boja. Predmet i cilj ovog završnog rada je analizirati upotrebu boje u dječjem crtežu te koje se promjene uočavaju u izražavanju bojom kroz faze razvoja.

Završni rad je podijeljen u nekoliko poglavlja. Prvo poglavlje govori općenito o razvoju dječjeg stvaralaštva koje se nastavlja u drugom poglavlju u kojemu su detaljnije obrađene faze razvoja likovnog izraza kod djece. Treće poglavlje se odnosi na boju, njezinu definiciju i povijest te njena kromatska, tonska i kontrastna svojstva. U istome sam poglavlju objasnila simboliku devet boja, povezanost boje s karakterom i psihološki efekt boje. Peto se poglavlje odnosi na dječje izražavanje bojom kroz faze razvoja likovnog izraza. U šestom poglavlju nalazi se nekoliko primjera aktivnosti bojom koje se mogu provoditi s djecom.

Osim teorijskog dijela, u ovom završnom radu sam priložila likovnu aktivnost studentice Lane Rajčević koja je obrađena u Dječjem vrtiću Sveti Vinko; Zagreb. Zadatak djece je bio slikanje temperom kojem je prethodilo promatranje dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka te slušanje skladbe Nikolaja Rimskog-Korsakova. Aktivnost i osvrt priloženi su u sedmom poglavlju zajedno s dječjim radovima i kratkom analizom radova.

Na samom kraju završnog rada nalazi se zaključak, popis literature koja je korištena, popis slika i tablica, te sažetak cjelokupnog rada na hrvatskom i engleskom jeziku. Za pisanje završnog rada koristila sam stručnu literaturu iz likovnog i psihologijskog područja, te internetske stranice koje obrađuju tu temu.

2. RAZVOJ DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva počinje kada dijete prvi puta uzima olovku u ruku i povlači crtu po papiru. To se obično događa u periodu od dvanaestog do osamnaestog mjeseca djetetovog života. Dijete tada ulazi u prvu fazu razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva odnosno u fazu šaranja. Prema Grgurić i Jakubin (1996), sva zadovoljstva kod odraslih nastaju upravo u djetinjstvu i zbog toga je vrlo bitno djetetu od početka pružiti mogućnost likovnog izražavanja. Dijete koje je u tome spriječeno postaje nezadovoljno i to nezadovoljstvo ga prati cijeli život. Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva uvelike ovisi o pojedinim procesima sazrijevanja i učenja. Prema Grgurić i Jakubin (1996), kroz razvoj likovnog stvaralaštva istodobno se događaju sljedeći procesi sazrijevanja i učenja:

- razvitak psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentima rada (olovka, kist)
- spoznavanje i razvitak znanja o okolini
- razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline i to od simbolizacije, preko prikazivanja onoga što dijete „zna“ o okolini, pa do prikazivanja onog što stvarno objektivno može vidjeti u okolini

Kroz pojedine faze razvoja likovnog izraza možemo točno odrediti koji je od ovih procesa aktivan i na koji način to utječe na njegov likovni izraz.

3. FAZE RAZVOJA LIKOVNOG IZRAZA KOD DJECE

„Likovni izraz djeteta prolazi kroz faze uvjetovane godinama starosti, mišljenjem i pristupom okolini“ (Grgurić i Jakubin,1996:31). U tablici 1. možemo uočiti kada dolazi do promjena u načinu mišljenja i koji su to načini prisutni. Također je prikazano u kojem periodu života djeteta počinje intelektualno pristupati okolini za razliku od dotadašnjeg spontanog pristupa. Iz promjena u načinu mišljenja i pristupa okolini proizlaze faze razvoja likovnog izraza. To su:

1. Faza izražavanja primarnim simbolima (faza šaranja)
2. Faza izražavanja složenim simbolima (faza sheme)
3. Faza intelektualnog realizma
4. Faza vizualnog realizma

Godine starosti	1.2.3	4.5.6	7.8.9.10	11.12.13.14.15	16.17
Mišljenje	Predpojmovno ↔ Konkretno ↔ Konkretno ↔ Apstraktno predoperacionalno operacionalno				
Pristup okolini	Spontani Intelektualno vizualni				
Faze Likovnog izražavanja	Faza izražavanja primarnim simbolima (faza šaranja)	Faza izražavanja složenim simbolima (faza sheme)	Faza intelektualnog realizma	Vizualni realizam	Likovni pojmovni sustavi

Tablica 1. Faze likovnog izraza kod djece

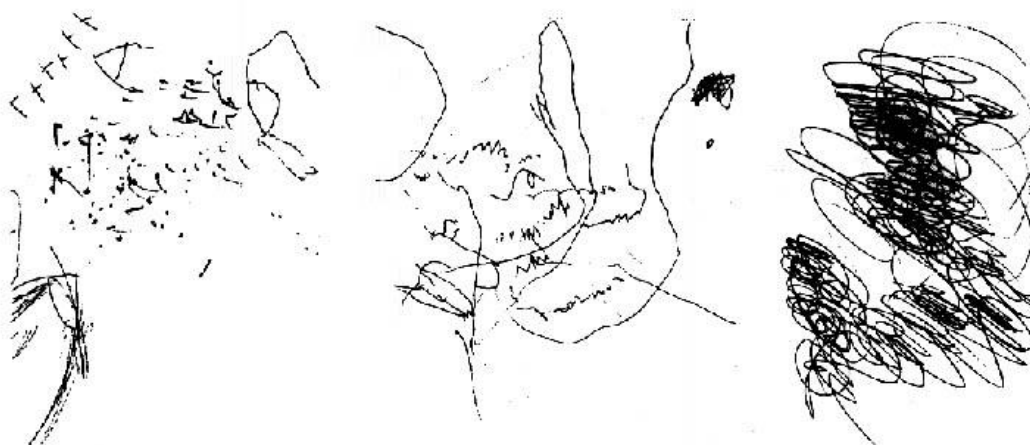
Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:31

3.1. Faza izražavanja primarnim simbolima (2.-4. godine)

Ovu fazu još nazivamo fazom šaranja jer su u njoj prisutne razne šare u obliku jednostavnih crta do manjih kružnih crta. Ovu fazu karakterizira razvoj motorike koji se može lako uočiti ako se uspoređuje početak i kraj ove faze. Zbog promjena u načinu izražavanja ova faza je podijeljena u dva razdoblja.

3.1.1. Prvo razdoblje primarnih simbola

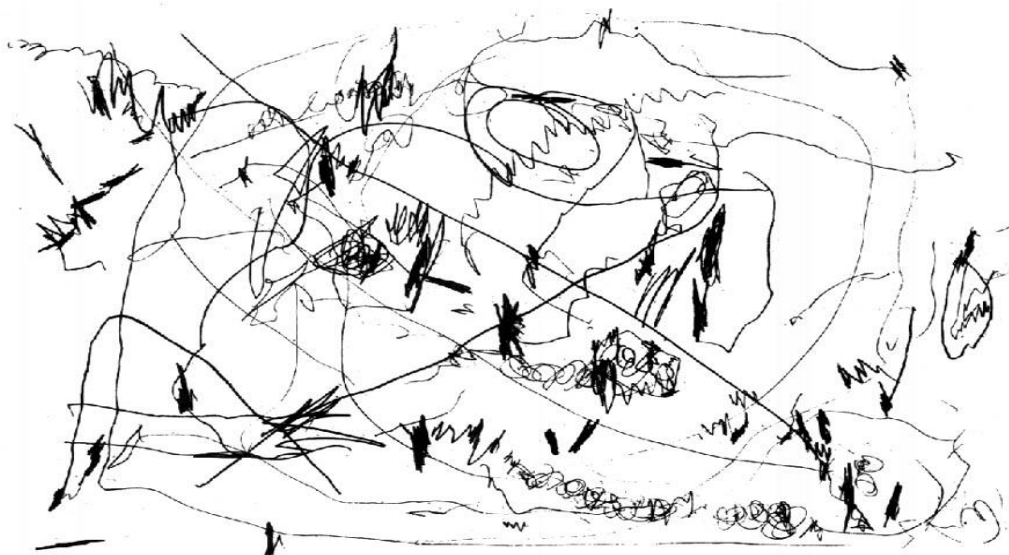
Prema Grgurić i Jakubin (1996), prvo je razdoblje nesređen ili slučajni likovni izraz i on započinje u prvoj, a završava u drugoj ili trećoj godini djetetova života. Crtež djeteta sastavljen je od crta načinjenih jednostavnim pokretima koje crta na način da drži olovku grčevito među prstima i pritom ne koristi zglobov već crta iz lakta (Grgurić i Jakubin, 1996). Dijete u ovom razdoblju ustvari ne pokušava kontrolirati liniju, u većini slučajeva ne diže olovku od papira dok ne završi, prati liniju i uživa dok ju stvara (Grgurić i Jakubin, 1996). Kao što sam navela, razvoj motorike tj. razvoj fizičke osnove za risanje i pisanje ključan je za ovu fazu. Tako prema Groezingeru (u Beisl, 1978.) razlikujemo nekoliko tipičnih karakteristika rane faze risanja: udarno, titrajno i kružno risanje. Na slici 1. prikazani su primjeri udarnog, titrajnog i kružnog risanja.



Slika 1. „Udarno, titrajno i kružno“ risanje.

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Pred kraj ovog razdoblja uočavaju se promjene u razvoju. Na početku razdoblja djeca crtaju manje od minute, a već pri kraju razdoblja crtaju dvostruko duže. Držanje olovke postaje sve sličnije držanju olovke odraslih ljudi. Također, dijete na kraju razdoblja počinje imenovati ono što likovno izrazi i upravo je to pokazatelj razvoja mišljenja koji znači da dijete počinje shvaćati odnos između crta na papiru i objekta ili događaja iz iskustva (Grgurić i Jakubin, 1996).

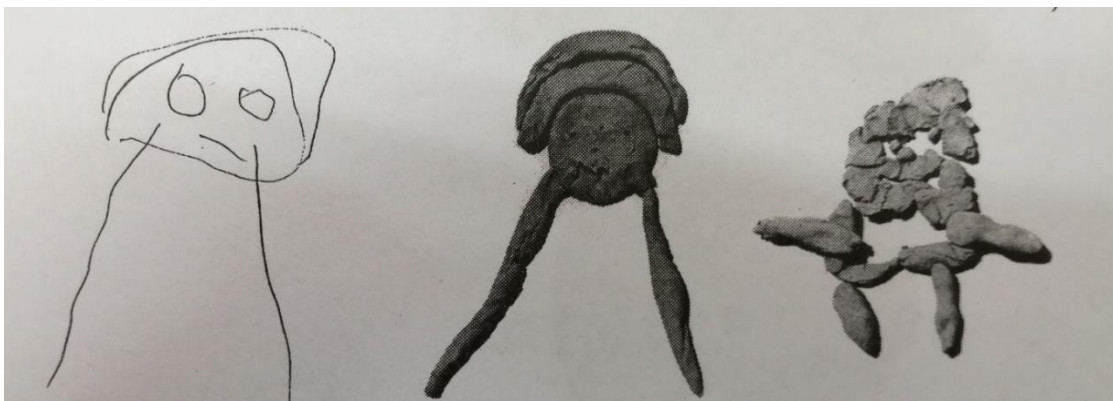


Slika 2. "Garderoba"- imenovanje crteža

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

3.1.2. Drugo razdoblje primarnih simbola

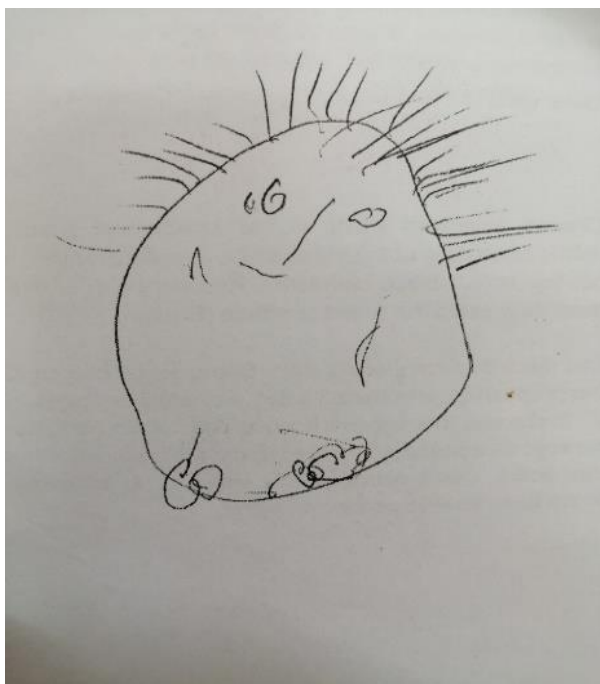
Drugo razdoblje nazivamo kontrolirano risanje. Razvitak motorike se uočava u tome što se ruka počinje okretati oko ramenog zgloba, a finiji pokreti se vrše iz lakta i prstiju (Grgurić i Jakubin, 1996). Upravo to dovodi do pojave kruga. „Krug je prvi organizirani oblik koji se pojavljuje“ (Grgurić i Jakubin, 1996:39). Iz kruga se vrlo brzo razvija prvi prikaz čovjeka koji je karakterističan svoj djeci u ovoj fazi. „Dijete u ovoj fazi prikazuje ljudski lik u obliku jednostavnog sklopa krugova, ovala i ravnih linija“ (Grgurić i Jakubin, 1996:40). Na slici 3. nalaze se primjeri prvih prikaza čovjeka.



Slika 3. Prvi prikaz čovjeka. Primarni simbol- glava- noge (3,5 godina)

Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:39

Dijete većinom ljudski lik crta na način da je sve smješteno na "glavi", glava mu ujedno predstavlja i trup (Grgurić i Jakubin,1996).



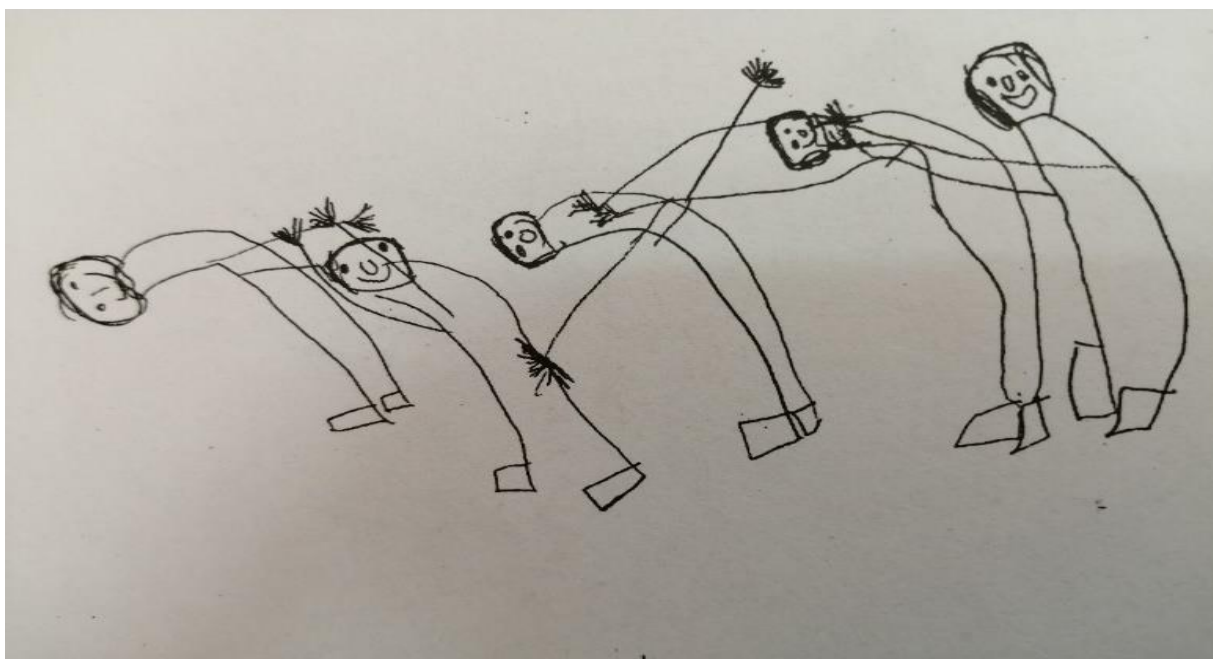
Slika 4. "Moja baka". Olovka (3 godine)

Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:41

Na kraju faze korištenja primarnih simbola spajaju se razum i oko, ruka i predmet: dosad je oko slijedilo ruku, sada ono počinje upravljati, misao počinje obuzdavati motoriku (Grgurić i Jakubin,1996). Na kraju faze na dijete već počinju utjecati podražaji iz vanjskog svijeta i pojavljuju se prvi pokušaji simbolizacije koji su uvod u sljedeću fazu-fazu složenih simbola (Grgurić i Jakubin,1996).

3.2. Faza izražavanja složenim simbolima (4.-5.godine)

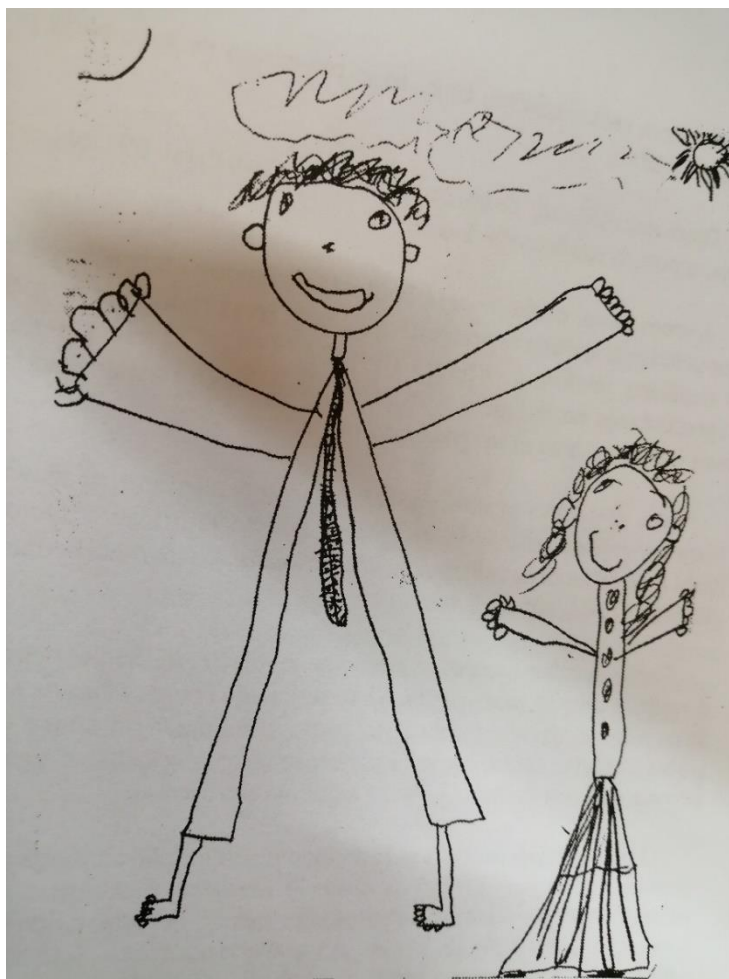
Fazu izražavanja složenim simbolima nazivamo još i faza sheme. Kao što sam navela, dijete već u fazi primarnih simbola počinje davati ime crtežu tj. počinje mu davati značenje što znači da je nastala misao. Misao se u ovoj fazi proteže u dvije faze. „U prvoj fazi misaone operacije su posljedica praktičnog rada, a u drugoj misaone operacije su uzrok, a likovno djelo posljedica“ (Grgurić i Jakubin,1996:44). To znači da likovna aktivnost u prvoj fazi pokreće misao, a u drugoj fazi misao pokreće likovnu aktivnost (Grgurić i Jakubin,1996). U drugoj fazi dijete se prvi puta počinje likovno izražavati na osnovi nekog plana iako taj plan još uvijek može biti promjenjiv. Dijete će npr. početi crtati mamu, ali će tijekom crtanja početi crtati i nešto drugo. U ovoj fazi dijete još nije sposobno crtati predmete i osobe kako realno izgledaju, već crta na sebi svojstven način. Kod crtanja čovjeka uviđamo promjene jer sada dijete na glavu dodaje i ruke i noge. „Jedno od mogućih tumačenja simbola glava-noge jest da dijete crta vizualno prezentaciju sebe sama“ (Grgurić i Jakubin,1996:45). Dijete crta glavu jer smatra da je to vrlo važan dio tijela jer glava na kojoj se nalaze usta omogućava hranjenje te pričanje. Dijete u fazi složenih simbola dodaje na ljudski lik kosu, oči, nos te uz pomoć izduživanja ruku i nogu prikazuje pokret. Na taj način dolazi do sasvim drugog prikaza ljudskog lika.



Slika 5. „Igramo se vlaka“. Olovka (4 godine)

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Osim ljudskog lika dijete na crtež počinje dodavati sebi bliske stvari, kao što su ljubimci, kuća, cvijeće. Osim što prikazuje stvari koje ga okružuju, počinje prikazivati kinestetičke (pokrete) ili taktilne osjete (dodir) (Grgurić i Jakubin, 1996). Često možemo pronaći crteže na kojima su ljudski likovi okrenuti naopačke. To se događa iz razloga što dijete u ovoj fazi želi iskoristiti sav dostupan prostor pa okreće list papira kako bi lakše popunio praznine. Tijekom ove faze pojavljuje se linija tla i figure više ne lebde u zraku. Na kraju ove faze primjećuje se promjena u prikazu ljudskog lika: pojavljuje se trup, a ruke i noge izlaze iz njega, a ne iz glave. Na rukama i nogama počinju dodavati prste iako ne uvijek točan broj (Grgurić i Jakubin, 1996). Također, dijete počinje dodavati sve više detalja ljudskim likovima pa tako uočavamo cipele, odjeću, nakit...



Slika 6. „Kod tate je važna kravata“ Olovka (6,5 godina)

Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:53

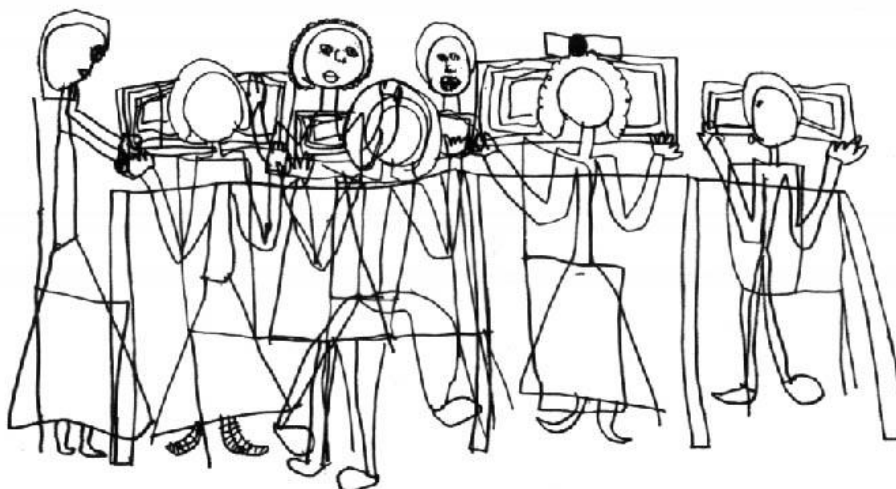
“U fazi složenih simbola važnu ulogu počinje dobivati dječja vizualna memorija, jer sada dijete postaje sposobno dozvati u sjećanje vizualne predodžbe“ (Grgurić i Jakubin,1996). Također, bitno je napomenuti da dijete u ovoj fazi izražava isključivo svoje iskustvo, ono ne pokušava doslovno izraziti stvarnost.

3.3. Faza intelektualnog realizma (5.-10. godine)

U ovom razdoblju djetetovog života dolazi do brojnih duševnih, fiziologijskih i fizičkih promjena koje znatno utječu na razvoj likovnog izražavanja. „Pojavljaju se počeci apstraktnog mišljenja, njegov je verbalni izraz bogatiji, a sposobnosti likovnog izražavanja mnogo veće“ (Grgurić i Jakubin,1996). Prema Grgurić i Jakubin (1966), u ovoj fazi kod djece postoje određeni načini prikazivanja koji su prisutni kod sve djece te faze. Tu ubrajamo: transparentnost prikaza ili Röntgenski prikaz, prikaz akcije u kretnjama, emotivna proporcija, rasklapanje oblika, prevaljivanje oblika, vertikalna i obrnuta perspektiva i poliperspektiva.

Transparentni prikaz

Ovakav prikaz označava da dijete ne crta neki predmet/osobu samo izvana, već crta i unutrašnjost (npr. dok crta mamu koja je trudna, ono će nacrtati bebu u trbuhu; dok crta školu, ono će nacrtati i unutrašnjost škole). Dijete obično crta stvari koje voli. Ovakav način prikazivanja je rezultat znanja i predodžbe (Grgurić i Jakubin,1996).



Slika 7. „Transparentni prikaz“

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)



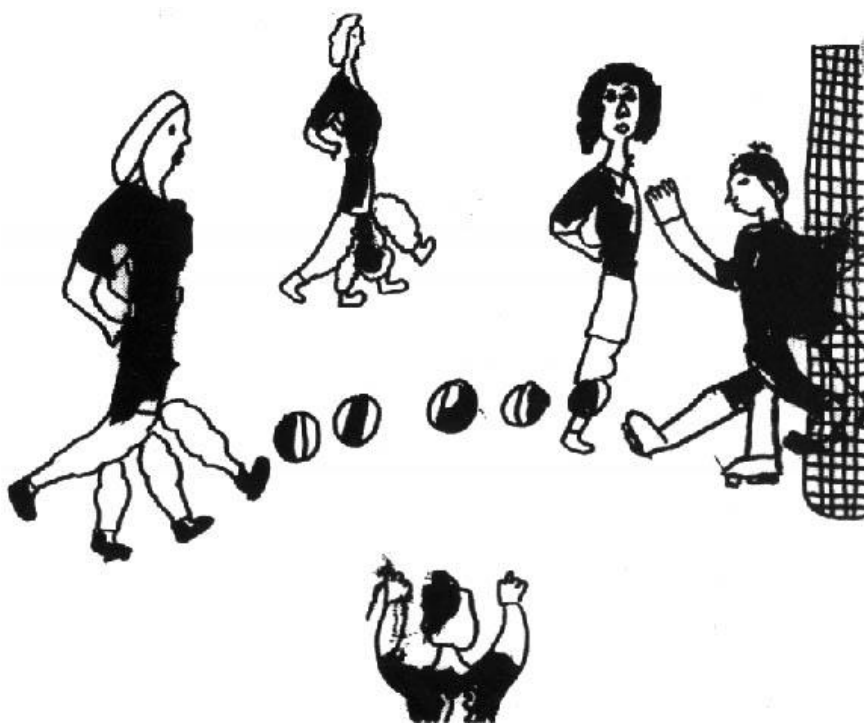
Slika 8. „Lutka u tavanskoj sobi“.

Transparentnost prikaza, desno dodatni sadržaji izvan kuće koji se događaju u kući i kućica za ptice, vanjski prostor. Olovka (5,5 g.)

Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:61

Prikaz akcije u fazama kretanja

Ovakav prikaz označava da dijete prikazuje akciju kroz sve faze te akcije (npr. uzimanje lopte, bacanje lopte, ulazak lopte u gol).

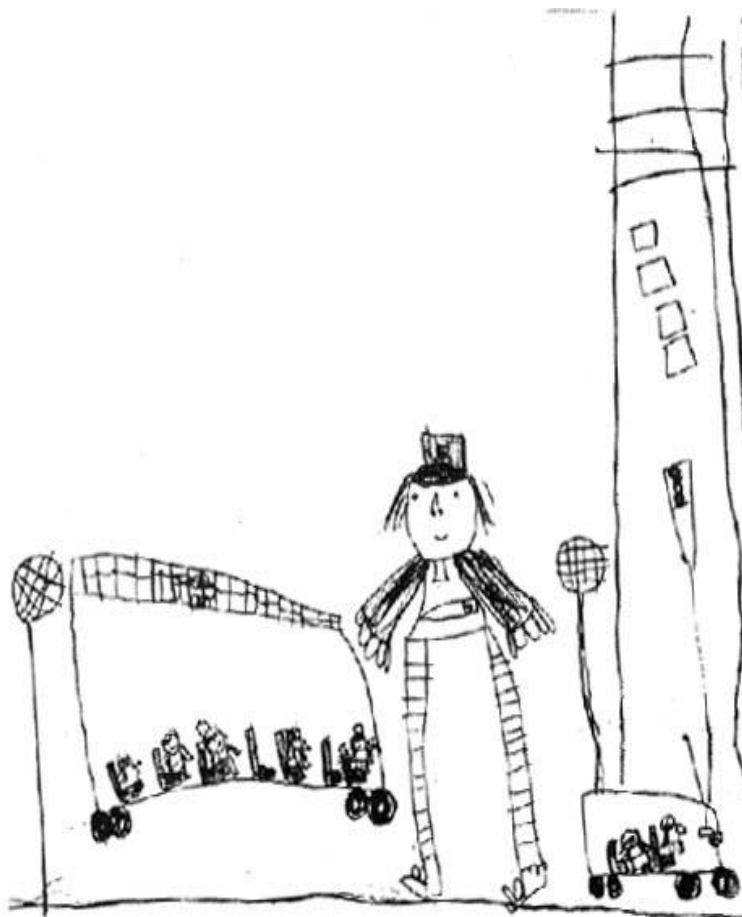


Slika 9. Prikaz akcije u fazama kretanja

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Emotivna proporcija

„Emotivna proporcija znači da dijete predmete ili likove koji za nj predstavljaju nešto važno znatno povećava, a ostale riše kao manje bez obzira na njihovu stvarnu veličinu“ (Grgurić i Jakubin,1996:64).



Slika 10. Prikaz emotivne proporcije (policajac je u prometu najvažniji lik i zbog toga je najveći)

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Prevaljivanje oblika

Ovakav prikaz označava da dijete ne mari za liniju tla, već dok crta okreće papir tako da svaki objekt ili osoba ima svoje tlo (Grgurić i Jakubin,1996).

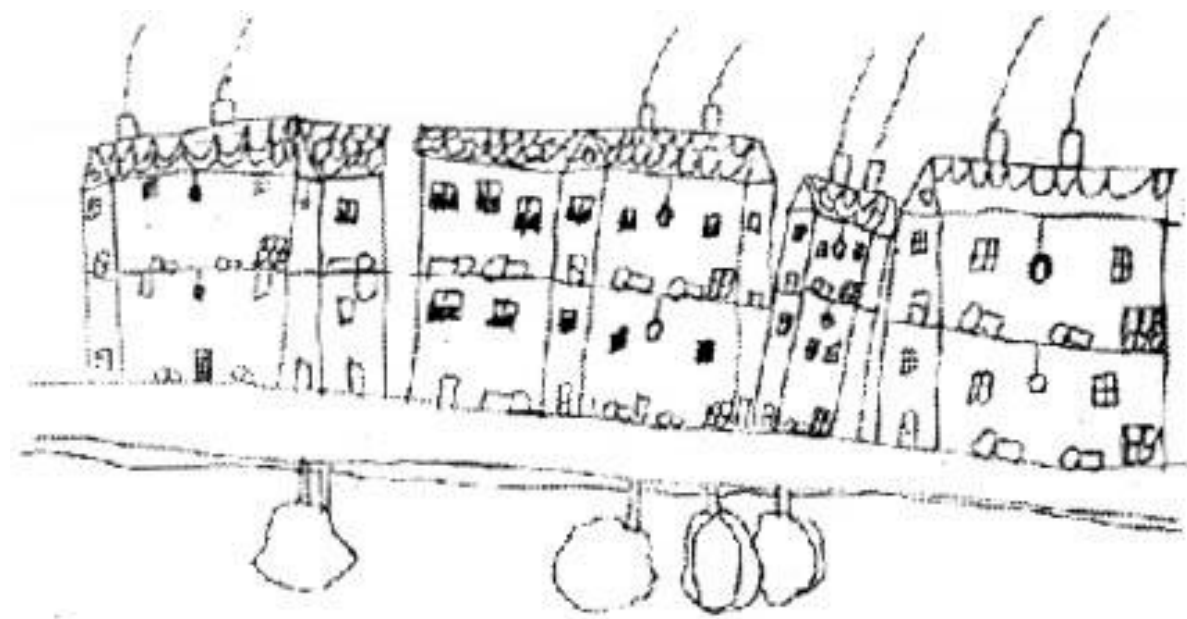


Slika 11. Prevaljivanje oblika

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Rasklapanje oblika

Ovakav prikaz se uočava u crtanju građevina poput kuća ili zgrada u kojemu dijete prikazuje objekt sa svih strana: prednje, zadnje i bočnih strana (Grgurić i Jakubin,1996).

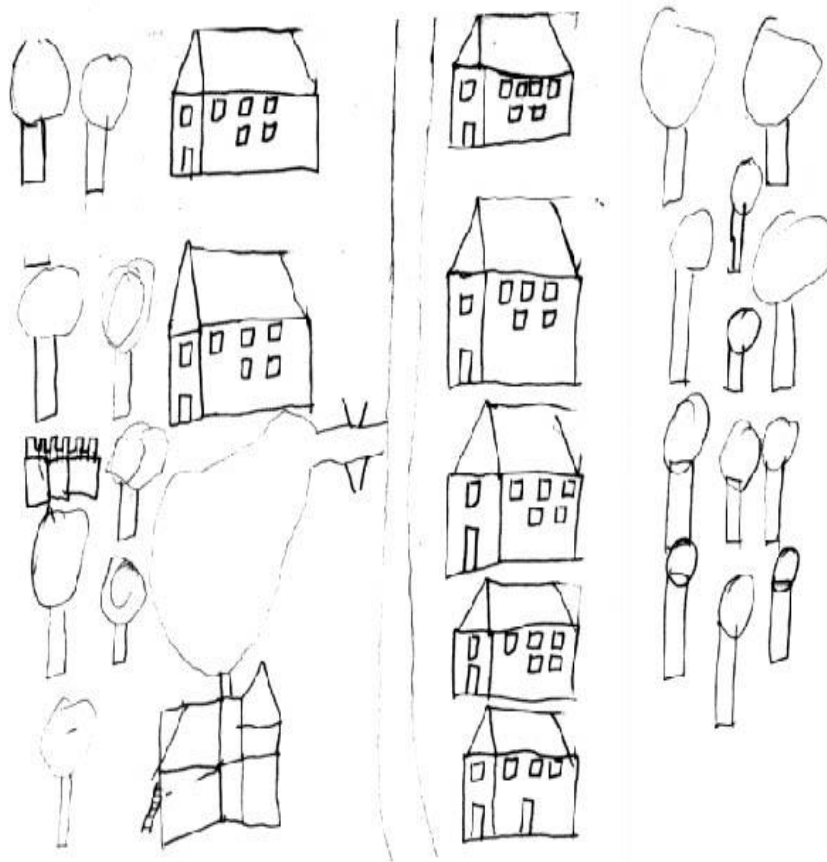


Slika 12. „Kuće u nizu“. Rasklopljeni oblik. Kuće sagledane s prednje, zadnje i bočnih strana. Transparentnost kuća i prevaljenost drveća. Olovka (8 g.)

Izvor: Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:66

Vertikalna perspektiva

Ovakav prikaz označava da dijete prostor izražava nizanjem oblika na način da se sve što je u prvom planu nalazi na donjem dijelu slike, a sve drugo se nalazi iznad toga (npr. dijete crta svoju kuću i nju crta na donji dio papira, a sve druge kuće ili objekte niže jedne iznad drugih).

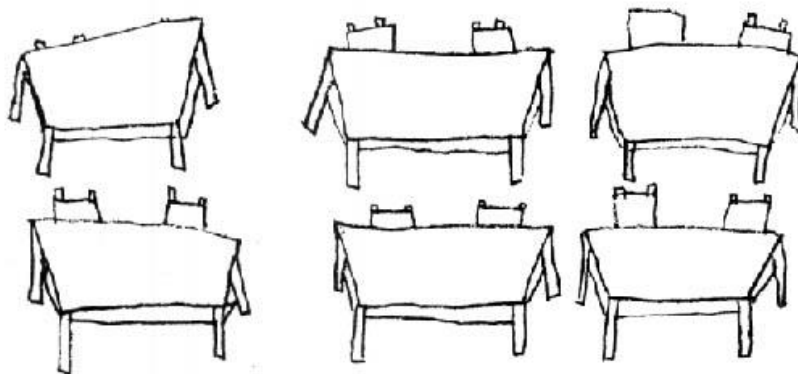


Slika 13. Prikaz ulice. Vertikalna perspektiva

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Obrnuta perspektiva

Ovakav prikaz označava da dijete sve što je prostorno dalje prikazuje kao veće, a ono što je prostorno bliže prikazuje kao manje.

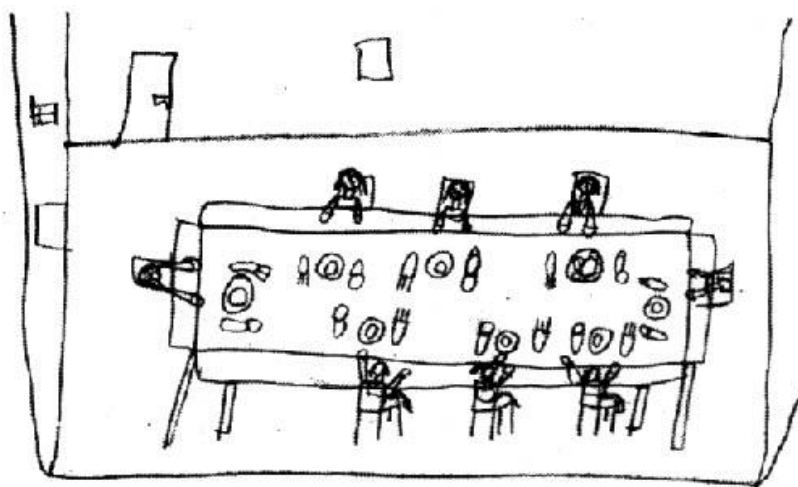


Slika 14. Prikaz stolova. Obrnuta perspektiva.

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Poliperspektiva

Ovakav prikaz označava da dijete objekt istodobno promatra i izražava s raznih strana, različitih kutova gledanja (npr. dijete crta obitelj za stolom pri čemu pola članova prikazuje s ptičje perspektive, a pola sa strane).



Slika 15. Obitelj za stolom. Poliperspektiva

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

„Iskustvo što ga je dijete dosad steklo, lagani prijelaz apstraktnom načinu razmišljanja, postepena likovno-tehnička zrelost, prilagodljivost različitim uvjetima, omogućuje da na ovom stupnju ono postigne izvanredna i zanimljiva likovna ostvarenja, pod pretpostavkom pravilna vodstva od strane pedagoga. Zbog svega ovoga ovo razdoblje nazivamo zlatnim dobom dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja“ (Grgurić i Jakubin,1996:73).

3.4. Faza vizualnog realizma (10.-14. godine)

Ovu fazu karakterizira realističnije izražavanje objekata, mnogo više detalja, skladnije proporcije kako kod figura, tako i kod prostornih odnosa (Grgurić i Jakubin,1996). „U ovoj fazi prevladani su elementi prethodnih faza: slika se gradi kao cjelina, ne nastaje od pojedinačno sastavljenih dijelova. Napušteni su prijašnji načini prikazivanja prostora i sve je podložno određenoj (konvencijskoj) perspektivi.“ (Grgurić i Jakubin,1996:75). Također, u ovom razdoblju usvajaju geometrijsku, zračnu i kolorističku perspektivu.



Slika 16. Geometrijska perspektiva

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

4. BOJA

Boja kao riječ obuhvaća dva pojma. „Prvi pojam označava fizikalnu osobinu svjetlosti, odnosno osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitiranu iz nekog izvora ili reflektiranu od površine neke materije. Drugi pojam označava tvar za bojenje, koja ima svojstvo da oboji bezbojnu materiju“ (Jakubin,1989:16). Kako bi shvatili na koji način dolazi do toga da vidimo boje, moramo objasniti pojam svjetlosti. Svjetlost je ustvari vrsta elektromagnetskog gibanja koja se širi u valovima i koja se u mozgu transformira u određeni svjetlosni osjećaj. Kako govori Jakubin (1989), zrake svjetlosti su elektromagnetski titraji točno određenih valnih duljina koje ljudsko oko registrira u rasponu od 3600 do 7800 angstrema (Å). Iz ovoga zaključujemo da se ulaskom svjetlosnog titraja u naše oko stvara podražaj koji osjećamo, odnosno vidimo kao žuto, plavo, crveno...(Jakubin,1989). Iako, postoje dva granična slučaja koja rezultiraju time da vidimo samo crnu ili bijelu svjetlost. Kada neka materija odbija sve svjetlosne valne duljine, tada tu materiju vidimo kao bijelu, a kada neka materija ne odbija niti jednu svjetlosnu valnu duljinu, tada tu materiju vidimo kao crnu (Jakubin,1989). U zrakama bijelog sunčevog svjetla postoji niz zraka tzv. šarene svjetlosti (Jakubin,1989). Ovu teoriju je još u 17. stoljeću dokazao Newton tako što je zraku sunčeve svjetlosti pustio da padne na staklenu prizmu. „Bijela se zraka prolazeći kroz tu prizmu lomi pod različitim kutovima i time razlaže na svoje sastavne dijelove, te na drugoj strani prizme izlazi u obliku šarene vrpce boja. Tu šarenu vrpцу nazivamo sunčev spektar boja“ (Jakubin,1989:17). U spektru boja uočavamo devet boja s postepenim prijelazima: crvena, narančasta, žuta, žutozelena, zelena, zelenoplava, plava, indigo i ljubičasta (Jakubin,1989).



Slika 17. Spektar boja

(Izvor: <http://revelationtoday.ucoz.com/index/svetlost/0-623> , preuzeto: 30.9.2019.)

4.1. POVIJEST BOJA

Aristotel je još u četvrtom stoljeću prije nove ere započeo s definiranjem boja. On je prvi definirao žutu i plavu boju kao „primarne boje“. S obzirom na to da se bavio filozofijom, te dvije boje je prikazao kao dvije suprotne veze pa je njihovo značenje bilo : muškarac (plava) - žena (žuta), voda (plava) - vatra (žuta) (Zjakić i Milković, 2010). Dugo vremena poslije, umjetnici cijelog svijeta primjenjivali su Aristotelov način definiranja boja. U tom razdoblju dogodile su se brojne teorije o utjecaju boja na čovjeka. Tako je još Hipokrat zaključio da se boja može koristiti u terapijske svrhe jer određene nijanse imaju drukčiji učinak na čovjeka (Zjakić i Milković, 2010). U razdoblju kada je crkva izgubila interes za znanost, došlo je do odvajanja umjetnosti od znanosti. Upravo iz tog odvajanja proizašla je znanost o bojama koja je postala neovisna disciplina (Zjakić i Milković, 2010). Novu teoriju o bojama dao je Newton u 17. stoljeću. Naime, otkrio je da se iz bijele svjetlosti može dobiti cijeli spektar boja. „Otkriće je ustanovio tako da je bijelu svjetlost propustio kroz prizmu i izlazna svjetlost je bila rastavljena na spektar“ (Zjakić i Milković, 2010:5). U spektru boja uočavamo sedam boja koje je Newton usporedio sa sedam nota u glazbenoj ljestvici. Kako je Newtonova teorija bila revolucionarno otkriće mnogi su je znanstvenici i istraživači htjeli pobiti. Upravo tu se istaknuo Johannes Wolfgang von Goethe tvrdeći da bi se onda bijela svjetlost trebala rastavljati gdje god je to moguće. Proveo je istraživanje na način da je reflektirao bijelu svjetlost na zid sobe. „Ono što nije očekivao je pojava različitih boja na krajevima kruga, gdje je plava boja najbliža rubu dok se žuta boja pojavila najbliže bijeloj“ (Zjakić i Milković, 2010:6). Upravo taj podatak potvrdio mu je staru Aristotelovu tezu da su žuta i plava primarne boje. Velik doprinos znanosti o bojama donio je Leonardo da Vinci sa svojom tezom da svjetlost ulazi u oko i zbog toga vidimo predmete, a ne da svjetlost izlazi iz oka kako se do tada smatralo (Zjakić i Milković, 2010). „U počecima prikazivanja boja, prikaz boja sastojao se od pet osnovnih nijansi: plava, crvena, crna, zelena i ljubičasta i dvije osnovne boje krzna“ (Zjakić i Milković, 2010:8). Simbolika boja definirala se kroz povijest, religiju i tradiciju i zato je svaka kultura imala svoj simbolizam povezan uz boje. Tako je u srednjem vijeku boja bila sinonim svjetlosti, radosti i sigurnosti. „U srednjem vijeku pojavili su se i pojmovi kao što su: intenzitet, gustoća i kontrast.“ (Zjakić i Milković, 2010:9). Do toga je došlo jer je upravo u srednjem vijeku boja služila za uvođenje reda, označavanje, razlikovanje i suprotstavljanje. U osamnaestom stoljeću boja odjeće je počela

određivati mjesto pojedinca u društvu. Tako su npr. prostitutke, ljudi s mentalnim poremećajima, krvnici bili prisiljeni nositi odjeću koja ih izdvaja od drugih. Danas kada su jasno definirana osnovna svojstva boje, načini miješanja, njena kontrastna svojstva, još uvijek nalazimo razlike u značenju boja u pojedinim društvima i kulturama.

4.2. OSNOVNA SVOJSTVA BOJA

4.2.1. Kromatska svojstva boja

Kromatski dolazi od grčke riječi *chrōma* što znači boja (<http://proleksis.lzmk.hr/32867/>). Odnosi se na nešto što je u boji / nešto obojeno. Tijekom povijesti puno se znanstvenika bavilo s problematikom i podjelom boja, ali prihvaćena je samo jedna teorija nastala u razdoblju između 1918. i 1923. godine (Jakubin, 1989). Teoriju je iznio njemački fizičar Wilhelm Ostwald u knjizi „Die Farbenlehre“ i prema njoj Ostwald dijeli boje prema njihovim kromatskim svojstvima na:

- a) **Šarene ili kromatske boje**- sve boje unutar sunčevog spektra
- b) **Nešarene (neutralne ili akromatske) boje**- bijela, crna i siva boja koje još nazivamo i nebojama



Slika 18. Kromatske i akromatske boje

(Izvor: foto-vesna.hr, preuzeto: 30.9.2019.)

Ostwaldov krug čistih boja

Čiste boje su kromatske boje koje u sebi ne sadrže niti bijelu niti crnu. „Ostwald je poredao u krug sto čistih boja u svim nijansama obilježavajući ih od 1 do 100“ (Jakubin,1989:17). Poredao ih je na način da je pomiješao dvije susjedne (parne ili neparne) boje i na taj način dobio nijansu između njih. Nijansirao je od žute prema crvenoj, od crvene prema plavoj, od plave prema žutoj i tako je zatvorio krug. Kao što se vidi iz slike, na taj način je prikazano 12 boja.

Boje unutar kruga dijele se na:

- a. osnovne boje
- b. sekundarne boje
- c. tercijarne boje



Slika 19. Ostwaldov krug čistih boja

(Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Boja>, preuzeto: 30.9.2019)

OSNOVNE BOJE

Osnovne boje nazivamo još i primarnim bojama, bojama prvog reda ili prabojama (Jakubin,1989:17). Nazivamo ih osnovnima jer su one osnova za nastanak svih drugih boja, odnosno njihovim miješanjem dobivaju se ostale boje. U primarne boje ubrajamo crvenu, plavu i žutu boju.



Tablica 2. Osnovne boje

SEKUNDARNE BOJE

Sekundarne boje odnosno boje drugog reda nastaju miješanjem dviju osnovnih boja u omjeru 2:2 (Jakubin,1989). Sekundarne boje su narančasta, zelena i ljubičasta. Narančastu boju dobivamo miješanjem crvene i žute, zelenu dobivamo miješanjem plave i žute, a ljubičastu miješanjem plave i crvene.



Tablica 3. Sekundarne boje

TERCIJARNE BOJE

Tercijarne boje ili boje trećeg reda su boje koje dobivamo miješanjem jedne osnovne i jedne sekundarne boje u različitim omjerima (1:3, 1:4, 1:5 itd.) (Jakubin,1989). Dijelimo ih na čiste tercijarne boje i neutralne tercijarne boje.

Tercijarne čiste boje

Ovoj grupi boja pripadaju sve nijanse boja koje se nalaze između jedne osnovne boje i jedne sekundarne boje, npr. sve nijanse između žute i narančaste, između plave i zelene, ljubičaste i crvene itd. (Jakubin,1989). Na slici 19. možemo uočiti kako su rimskim brojem I. označene primarne boje, rimskim brojem II. označene su sekundarne, a brojem III. dobivene čiste tercijarne boje. Možemo zaključiti da su tercijarne čiste boje one boje kod kojih miješanjem nije došlo do smanjenja kolorističke čistoće.

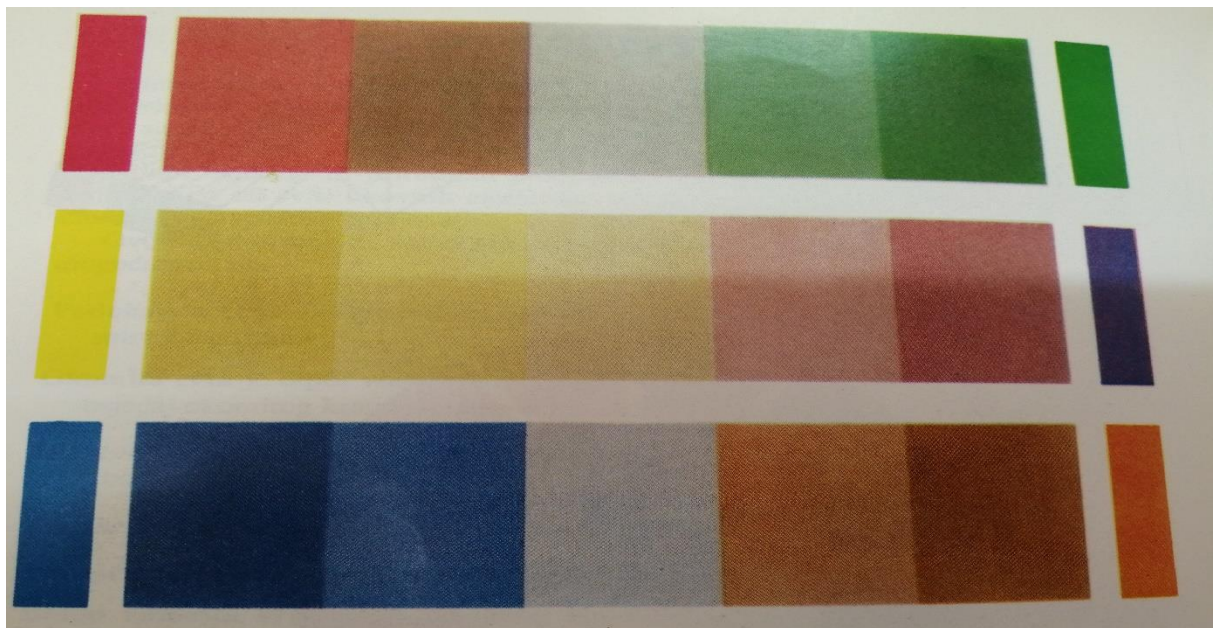


Slika 20. Dobivanje čistih tercijarnih boja

Izvor: Jakubin, 1989:prilog

Tercijarne neutralne boje

Osnovne i sekundarne boje koje se na Ostwaldovom krugu nalaze jedna nasuprot druge nazivamo komplementarnim parovima (Jakubin,1989). „Ako neko vrijeme (pola minute, npr.) promatramo neku obojenu točku primarnom ili sekundarnom bojom, a zatim pogledamo u bijelu plohu, pojaviti će nam se pred očima njena suprotna boja, upravo ona s druge strane Ostwaldovog kruga. Za takve boje kažemo da su jedna prema drugoj u komplementarnom kontrastu.“ (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>). Miješanjem komplementarnih boja one se međusobno poništavaju, neutraliziraju u kolorističkom smislu čime gube kolorističku čistoću i jasnoću (Jakubin,1989). Ako ovakve boje pomiješamo u jednakom omjeru uvijek se neutraliziraju u sivo, međutim ako se miješaju u različitim omjerima onda dobivamo neutralne smeđe boje (smeđezelena, ljubičastosmeđa...). Upravo te dobivene boje nazivamo neutralne tercijarne boje.



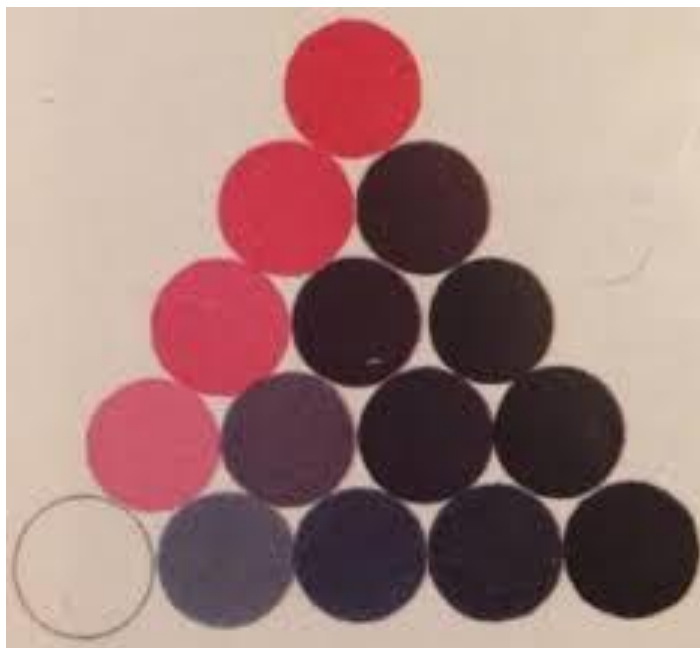
Slika 21. Dobivanje neutralnih tercijarnih boja

Izvor: Jakubin, 1989:prilog

4.2.2. Tonska svojstva boja

Ostwaldov trokut boja

Svaka kromatska boja ima svoj niz boja koje dobivamo dodavajući bijelu ili crnu boju odnosno sivu boju. Upravo to nazivamo tonom neke boje. „Ton je količina svjetlosti u boji“. (Jakubin, 1989:18). Ako dodajemo bijelu, boja postaje svjetlija, a ako dodajemo crnu, postaje tamnija. Ostwald je tonove boja smjestio u istostranični trokut u kojem se na vrhu nalazi jedna čista boja, a na druga dva vrha se nalaze crna i bijela boja.



Slika 22. Ostwaldov trokut boja

Izvor: Jakubin, 1989:prilog

Razlikujemo nekoliko vrsta tonova:

- a) Akromatski tonovi-** svi tonovi nastali miješanjem crne i bijele boje; to su sve nijanse sive boje (u trokutu su smješteni između bijele i crne boje)
- b) Svijetli kromatski tonovi-** svi tonovi koji nastaju miješanjem bijele i čiste boje (u trokutu su smješteni na stranici između bijele i čiste kromatske boje)
- c) Zagasiti kromatski tonovi-** svi tonovi koji nastaju miješanjem crne i čiste boje (u trokutu su smješteni na stranici između crne i čiste kromatske boje)
- d) Mutni kromatski tonovi-** svi tonovi koji nastaju miješanjem čiste boje i sive (unutrašnjost Ostwaldovog trokuta)

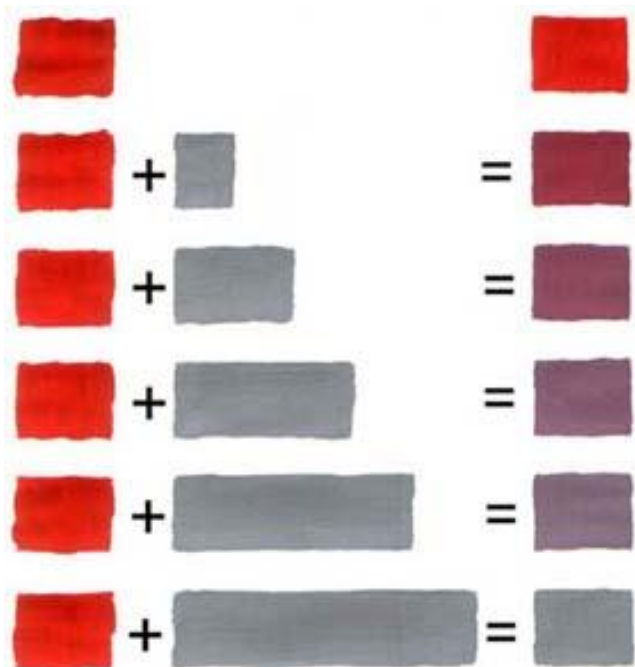
e) Tercijarni čisti i neutralni tonovi

Čiste tercijarne tonove dobivamo na način da jednu osnovnu boju posvijetlimo drugom. Npr. plavu boju posvijetlimo za žutom, odnosno žutu boju potamnimo s plavom i tako dobivamo niz tonova između plave i žute, tj. niz zelenih tonova. Sve tonove (osim zelene koju dobivamo miješanjem žute i plave u omjeru 2:2) koje dobijemo nazivamo čistim tercijarnim tonovima (Jakubin,1989).

Neutralne tercijarne tonove dobivamo na način da jednu osnovnu boju (npr. žutu) potamnimo sa sekundarnom (npr. ljubičastom) (Jakubin,1989).

f) Degradacija boje

Dodavanjem sivih tonova nekoj kromatskoj boji ona, osim što se zatamnjuje u tonu, gubi i na čistoći (Jakubin,1989). Tako dodavanjem sive, boja blijedi, gubi na kvaliteti, čistoći, intenzitetu ili zasićenosti pa to nazivamo degradacijom boje. (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>).



Slika 23. Degradacija boje

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

4.2.3. Kontrastna svojstva boja

Prema kontrastnim svojstvima boju dijelimo na:

- a) **Slične ili harmonične boje**- boje koje su u Ostwaldovom krugu susjedne i bliske
- b) **Različite ili kontrastne**- boje koje su u Ostwaldovom krugu suprotno smještene (Jakubin,1989)

Sistematizaciju kontrastnih svojstava boja iznio je Johanes Itten u knjizi „Kunst der Farbe“ prema kojoj razlikuje sljedeće kontraste (Jakubin,1989):

Kontrast boje prema boji

Kontrast boje prema boji je u biti najjednostavniji kontrast jer se ovdje koriste sve čiste boje u svojoj punoj jarkosti (Jakubin,1989). Možemo reći da je to kontrast međusobne različitosti boja. Kako bi uvidjeli kontrast koriste se najmanje tri različite boje. Jačina kontrasta opada kod sekundarnih i tercijarnih boja, za razliku od primarnih boja koje iskazuju najjači kontrast. Prema tome kontrast dijelimo u tri grupe:

- kontrast boje prema boji I. reda
- kontrast boje prema boji II. reda
- kontrast boje prema boji III. reda



Slika 24. Kontrast boje prema boji I.,II. I III. reda, akvarel (IV)

Izvor: Jakubin, 1989:prilog

Kontrast svijetlo-tamno

Kontrast svijetlo-tamno podrazumijeva kontrast između više boja različitih svjetlosnih vrijednosti ili jedne boje različitih svjetlosnih vrijednosti (Jakubin,1989). Najbolji su primjer ovog kontrasta crno-bijeli odnosi, između kojih se nalaze sivi tonovi koji sadržavaju veću ili manju količinu svjetlosti. Osim toga, postoji i koloristički kontrast svijetlo-tamno koji uspoređuje količinu svjetlosti u različitim bojama. Tako npr. možemo zaključiti da žuta boja sadržava puno više svjetlosti nego plava boja. Također, kontrast svijetlo-tamno možemo prikazati koristeći jednu boju na način da ju potamnimo crnom ili posvijetlimo bijelom i tako uočavamo razliku među njima.



Slika 25. Kontrast svijetlo-tamno

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Kontrast toplo-hladno

Brojnim istraživanjima dokazano je da pojedine boje izazivaju osjećaj topline, a pojedine osjećaj hladnoće. Ova tvrdnja se pokazala vrlo važna za živote ljudi i upravo iz nje je proizašla medicinska terapija bojom. Tako u tople boje ubrajamo sve boje koje se nalaze na desnoj strani Ostwaldova kruga (crvena, narančasta i žuta te sve njihove nijanse), a u hladne boje ubrajamo sve boje koje se nalaze na lijevoj strani Ostwaldova kruga (plava, ljubičasta i zelena sa svim svojim nijansama) (Jakubin, 1989). Kako govori Jakubin (1989) kontrast toplo-hladno možemo doživjeti i kao:

TOPLO	HLADNO
sunčano	sjenovito
blisko	daleko
uzbuđujuće	umirujuće
zemljano	nebesko



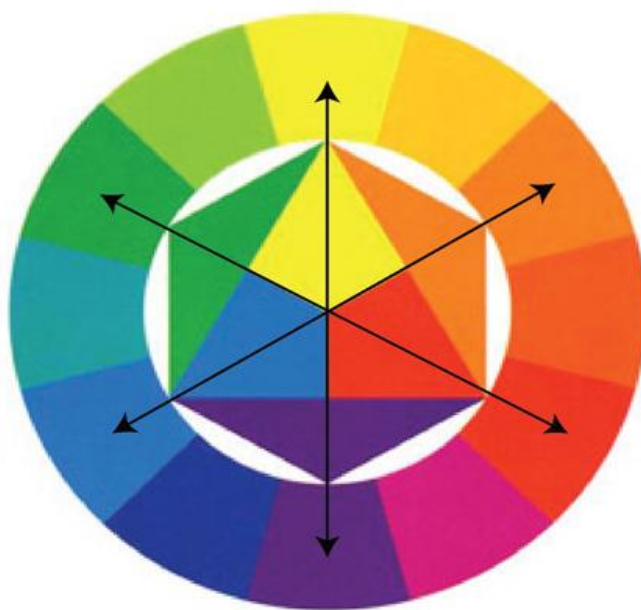
Slika 26. Kontrast toplo-hladno

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Komplementarni kontrast

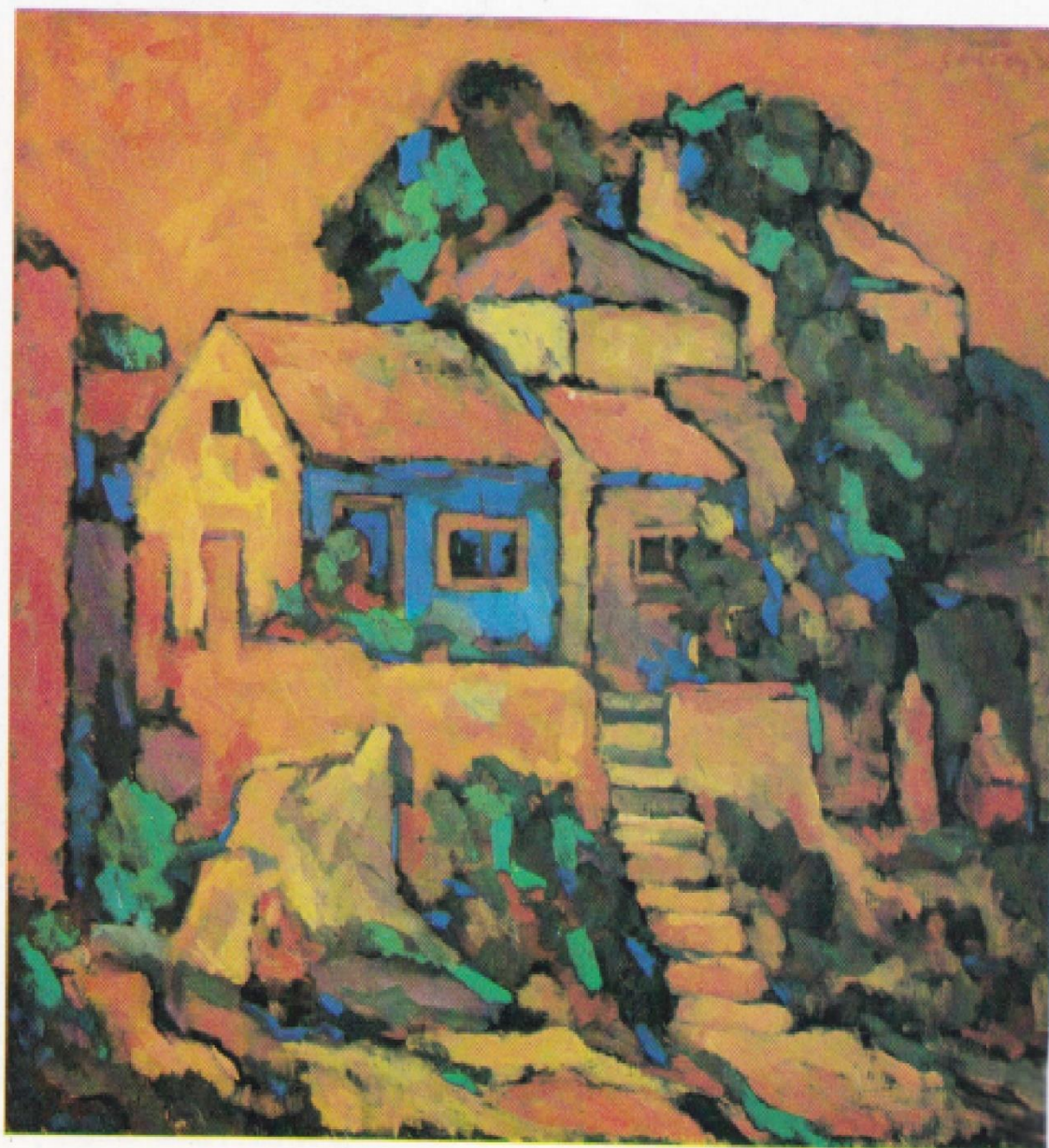
„Riječ komplementarno znači nadopunjujuće“ (Jakubin,1989:22). Za komplementarni kontrast možemo sa sigurnošću reći da je najsnažniji i najjači koloristički kontrast. Nastaje kada u međusobni odnos stavimo jednu osnovnu boju s jednom sekundarnom bojom. Ako bi npr. pomiješali te dvije boje dobili bi neutralnu sivu boju, znači te dvije boje bi se poništile. Bitna je činjenica da samo jedna boja može biti komplementarna s drugom bojom, pa tako već postoje unaprijed određeni komplementarni parovi koje možemo lako uočiti jer se u krugu boja nalaze na suprotnim stranama.

KOMPLEMENTARI - NASUPROTNI PAROVI



Slika 27. Prikaz komplementarnih parova

(Izvor: <https://creativeatelier.blogspot.com/2017/03/kontrast-krivih-parova.html>, preuzeto: 30.9.2019.)



Slika 28. Komplementarni kontrast
(Izvor: Jakubin, 1989:prilog)

Simulantni i sukcesivni kontrast

Simultani, odnosno istodobni kontrast, je pojava koja označava da naše oko, promatrajući plohu obojenu nekom bojom, istodobno vidi njenu komplementarnu boju iako je na plohi nema (Jakubin,1989).

Sukcesivno označava nešto što se događa poslije, nakon nečega. Takav kontrast znači da gledanjem nekog lika, tj. boje lika nakon određenog vremena i pogledom na neutralnu površinu, vidimo taj lik obojen drugom bojom tj. njenom komplementarnom bojom (Jakubin,1989).

Ove pojave se događaju iz razloga što se ljudsko oko umara gledajući neku intenzivnu boju pa da bi se oko smirilo i odmorilo pojavljuje se njena komplementarna boja (Jakubin,1989).

Kontrast kvalitete

Kao što sam navela, kvaliteta boje se odnosi na njenu čistoću, jarkost i zasićenost. Razrjeđivanjem boje smanjujemo njenu jarkost, jačinu i čistoću. „Kontrastom kvalitete nazivamo suprotnost zasićenih, jarkih, čistih boja prema mutnim ili zagasitim ili ostalim tonovima nastalim degradacijom“ (Jakubin,1989:23).



Slika 29. Kontrast kvalitete - Joan Miro: Slika

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 2.10.2019.)

Kontrast kvantitete

„Kontrast kvantitete odnosi se na odnos veličina dviju ili više obojenih ploha ili mrlja boja. To je suprotnost mnogo-malo, veliko-maleno. Kontrast kvantitete zapravo je kontrast proporcija-koliko koje boje“ (Jakubin,1989:23). Kako bi odredili količinski odnos boje moramo znati snagu djelovanja boje (intenzitet neke boje; veličina obojene plohe ili mrlje) (Jakubin,1989). Znači moramo procijeniti koja boja ima veću svjetlosnu vrijednost, a koja ima manju. Kada bi npr. rekli da je žutoj svjetlosna vrijednost 9, a ljubičastoj 3, onda bi žuta boja trebala zauzeti tri puta manju plohu nego ljubičasta kako bi se postigla harmonija.



Slika 30. Kontrast kvantitete

(Izvor: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 1.10.2019.)

4.3. ZNAČENJE BOJA

PSIHOLOŠKO ZNAČENJE BOJA

Boje na ljude psihološki djeluju na različite načine, neki ljudi neke boje vole više, neke manje dok pojedini uopće ne vole boje (Zjakić i Milković,2010). „Moderna znanost pokušava odrediti kakva je veza voljenja nekih boja i ljudskog ponašanja pa se različitim istraživanjima uspjelo saznati da postoje veze između karaktera ljudi i osjećaja boja“ (Zjakić i Milković,2010:60). Osim ispitivanja povezanosti boja s karakterom postoje mnoga istraživanja koja ispituju kakve reakcije ljudi pokazuju pri određenoj boji. Dokazano je da svaka boja ima određen psihološki efekt- emocionalni i mentalni (Jakubin,1989:25). Osim djelovanja, svaka boja ima svoju simboliku.

Crvena boja

Crvena boja ima najjači intenzitet i najveću privlačnost. Kažemo da je to boja vatre i krvi pa je povezana s energijom, ratom, opasnosti, snagom, moći i odlučnosti kao i sa strašću, željom i ljubavi (Zjakić i Milković,2010). Emocionalno je intenzivna pa djeluje na ljudski organizam na način da ubrzava metabolizam, ritam disanja i krvni tlak. Upravo zbog svog intenziteta vrlo je vidljiva i uočljiva te se koristi kod prometnih znakova (znak stop, semafori...) i u vatrogasnoj opremi (Zjakić i Milković, 2010). Općenito možemo reći da je crvena boja znak za opasnost. U prirodi pojedine biljke s crvenim plodovima ili dijelovima biljke crvene boje upućuju na opasnost (gljiva muhara, otrovno voće). Svijetocrvena predstavlja radost, seksualnost, strast, osjećajnost i ljubav pa služi za naglašavanje i poticanje ljudi da brzo donesu određene odluke (Zjakić i Milković, 2010). S druge strane, tamnocrvena je povezana s jakošću, snagom volje, tajnovitošću, bijesom, ljutnjom, vodstvom, hrabrošću, žudnjom, zlobom i gnjevom (Zjakić i Milković, 2010). Ljudi koji vole crvenu su obično temperamentni, otvoreni i puni samopouzdanja, ali lako gube kontrolu pa djeluju impulzivno (Zjakić i Milković, 2010). Takve osobe su poduzetne i gotovo uvijek postižu ono što žele. Ljudi koji vole crveno su puni emocija, strastveni i nisu skloni dugačkim raspravama (Zjakić i Milković, 2010). Vole život s njegovim dobrim i lošim stranama te se trude napraviti najbolje od svega. Ljudi koji ne vole crvenu boju često su frustrirani i ljuti pa život često doživljavaju kao loš (Zjakić i Milković, 2010).

Plava boja

Suprotno emocionalno toplim bojama poput crvene i žute, plavu boju vežemo za svijest i intelekt (Zjakić i Milković, 2010). Plava je pasivna i hladna, ali djeluje ugodno. Kažemo da je to boja mirnoće. Plava boja je boja neba i mora. Povezujemo je s dubinom i stabilnošću, a simbolizira povjerenje, odanost, mudrost, samopouzdanje, inteligenciju, vjeru, istinu i raj (Zjakić i Milković, 2010). Korisna je za um i tijelo, jer za razliku od crvene usporava ljudski metabolizam i ima smirujući efekt. Svijetloplava je povezana sa zdravljem, liječenjem, smirenošću i razumijevanjem (Zjakić i Milković, 2010). S druge strane, tamnoplava predstavlja dubinu, znanje, moć, stručnost, stabilnost i ozbiljnost (Zjakić i Milković, 2010). Ljudi koji vole plavu boju su konzervativni ljudi koji teže osobnoj sigurnosti i duševnom miru, a najviše cijene sredi i jednostavan život (Zjakić i Milković, 2010). Takve osobe su osjećajne i strpljive, ali vrlo neodlučne jer se jako boje promjena. Također, „plave osobe“ znaju zaraditi novac, znaju odrediti jasne ciljeve u životu. Ljudi koji ne vole plavu boju pokazuju znakove krivnje i ljutnje na tuđe uspjehe (Zjakić i Milković, 2010). Nevoljenje te boje je društveno neprihvatljivo te može biti znak potencijalne ili aktivne neuroze (Zjakić i Milković, 2010).

Žuta boja

Žuta boja se smatra sretnom i sunčanom bojom, djeluje poticajno, oslobađajuće i olakšavajuće. To je boja koja ima najveću refleksiju od svih boja pa se zbog toga prva primjećuje. Žuta boja je boja sunca i povezana je sa srećom, radošću i energijom. Stvara topli efekt, potiče veselje, mentalnu aktivnost i stvara energiju u mišićima (Zjakić i Milković, 2010). Žuta boja je boja znanja i duševnosti (Jakubin, 1989). Kažemo da je to nestabilna i spontana boja, često karakterizirana kao dječja boja (Zjakić i Milković, 2010). Jarko žuta boja u prevelikoj mjeri može djelovati uznemirujuće. U prirodi žuta boja može biti znak za otrovnost, dok žuta u kombinaciji s crnom predstavlja opasnost (pčele). Upravo zbog toga za simbol nuklearne radijacije određena je kombinacija crne i žute boja. Svijetložuta je slabo prisutna jer ima tendenciju prelaska u bijelu boju. Ostale nijanse žute vizualno djeluju neprivlačno jer postaju tmurne. S druge strane, tamna žuta je prisutna i predstavlja oprez, propadanje, bolest i ljubomoru (Zjakić i Milković, 2010). Žuta boja je vrlo specifična jer s jedne strane predstavlja sreću, a s druge jad i bolest. Osobe koje vole žutu boju su društvene, optimistične, duhovite,

živahne i imaju avanturistički duh. (Zjakić i Milković, 2010). Vole ju inteligentni ljudi, ali i ljudi s duševnim poremećajima. Ljudi koji vole žutu su vrlo rijetki i kažemo da su „drukčiji“. To su obično ljudi koji posjeduju određene talente.

Zelena boja

Zelena boja je boja prirode i doživljava se kao pozitivna boja. Simbolizira rast, harmoniju, svježinu i plodnost (Zjakić i Milković, 2010). Ima veliku emocionalnu povezanost sa sigurnošću. Ona najviše odmara ljudsko oko pa je dobra boja za interijer. Suprotno crvenoj, predstavlja sigurnost i slobodan prolaz u promet. „Zelena boja zadržava obilježje neobičnosti i dvostrukog polariteta, zelena trava i zelena plijesan, život i smrt“ (Zjakić i Milković, 2010). Tamna zelena se povezuje s ambicijom, pohlepom i ljubomornom, dok svjetla predstavlja bolest, kukavičluk i nesklad (Zjakić i Milković, 2010). Vodenozelena (aqua) se veže za emocionalno liječenje i zaštitu (Zjakić i Milković, 2010). Maslinastozelena je oduvijek simbolizirala mir. Zelena je jedna od omiljenijih boja kod ljudi. Takvi ljudi su socijalni i dobro se prilagođavaju okolini, veseli i dobronamjerni (Zjakić i Milković, 2010). Poželjni su među ljudima jer su iskreni i uvijek spremni pomoći.

Bijela boja

Bijela je pozitivna boja, označava mir, istinu, zaštitu, svjetlo, dobrotu, nevinost, djevičanstvo (Zjakić i Milković, 2010). Kažemo da je to boja čistoće i neutralnosti. Bijela se često koristi u dobrotvornim udrugama jer simbolizira anđele, asocira na doktore, bolnice i sterilnost. Ljudi koji vole bijelu imaju snažne moralne nadzore, vrlo su pedantni i precizni, ali i vrlo sitničavi (Zjakić i Milković, 2010). Iako su dobri, drugi ljudi ih gledaju kao da su dosadni i jednolični. Bijelu rijetko kada definiraju kao najdražu boju. Kod šizofreničara često čujemo da im je bijela boja najdraža (Zjakić i Milković, 2010). To možemo povezati s činjenicom da bijela karakterizira manjak kontrole.

Siva boja

Sivu boju povezujemo s tehnologijom, strojevima, avionima, ratnim brodovima, betonom, cementom i gradskim okruženjem (Zjakić i Milković, 2010). Siva djeluje ljutito i neosobno, ali isto tako podsjeća na mudrost (siva kosa) i sigurnost. To je boja pepela i magle pa može izazivati osjećaj tuge, sjete i praznine u duši (Zjakić i Milković, 2010). Siva znači poslovnost, hladnoću, otresitost, bezbojnost, sigurnost, inteligentnost, pouzdanost, zrelost, praktičnost, dosadu, profesionalnost, sofisticiranost, kvalitetu, umjerenost i neutralnost (Zjakić i Milković, 2010). Uviđamo različita značenja ove boje, a ona kod ljudi ovisi o okolnostima njihovog karaktera i života. Ovu boju vole zatvorene osobe koje su sklone bijegu od vanjskih utjecaja. Takvi su ljudi izrazito oprezni i racionalni, najbolje se osjećaju kada su neprimjetni jer tako imaju osjećaj kontrole (Zjakić i Milković, 2010).

Narančasta boja

Narančasta boja predstavlja entuzijazam, fascinantnost, sreću, kreativnost, odlučnost, privlačnost, uspjeh, ohrabrenje i podražaj (Zjakić i Milković, 2010). Kažemo da je za ljudsko oko „vruća“ boja pa nam daje osjećaj topline. Ona za razliku od crvene, nije toliko agresivna. Potiče dotok kisika u mozak, ima okrepljujući efekt i potiče mentalnu aktivnost (Zjakić i Milković, 2010). Ukazuje na jaku volju, upornost i srdačan karakter. Povezujemo je sa zdravom hranom i povećavanjem apetita. Zbog toga se često pojavljuje u interijerima restorana. Tamnonarančasta predstavlja prevaru i nepovjerenje, dok crvenonarančasta odgovara želji, seksualnoj strasti, užitku, dominaciji, agresiji i želji za akcijom (Zjakić i Milković, 2010). Ljudi koji vole narančastu boju su druželjubivi i osjećajni, iako su hedonisti sposobni su za velika samoodricanja kako bi postigli određeni cilj (Zjakić i Milković, 2010). Takvi ljudi se vrlo dobro slažu sa svim skupinama ljudi (inteligentnima, neinteligentima, bogatima, siromašnima...) Oni su dobri govornici u društvu, većinom su visokoobrazovni ljudi.

Ljubičasta boja

Ljubičasta boja je spoj crvenog i plavog, to je boja vidovitosti, umjerenosti, boja ravnoteže između neba i zemlje, osjetila i duha, strasti i razuma, ljubavi i mudrosti (Zjakić i Milković, 2010). Također je povezana s kreativnošću, tajnom i magijom. Svijetloljubičasta boja budi romantiku i nostalgiju, dok tamnoljubičasta izaziva tmurne i tužne osjećaje (Zjakić i Milković, 2010). Iako je povezana s tajnovitošću, duhovnošću i strašću ljubičasta može predstavljati smrt, žaljenje, mučninu i zavjeru (Zjakić i Milković, 2010). Omiljena je boja maštovitih, originalnih i kreativnih ljudi s naglašenim osjećajem za estetiku (Zjakić i Milković, 2010). Takvi ljudi mrze sukobe pa teško uspostavljaju dobre odnose s ljudima oko sebe. Previše su sumnjičavi, ali imaju izražen neodoljivi šarm (Zjakić i Milković, 2010).

Crna boja

Crna boja je povezana s moći, elegancijom, formalnošću, smrću, zlom i tajnom (Zjakić i Milković, 2010). To je misteriozna boja uz koju se često veže strah od nepoznatog (crna rupa) te većinom ima negativno značenje. Sadržava snagu i autoritet, a smatra se formalnom i elegantnom (Zjakić i Milković, 2010). Ljudi koji vole crnu su neovisni i drže se na distanci pa zbog toga mogu djelovati hladno i odbojno. Takve osobe su ponosne i odlučne i nikako ne prihvaćaju autoritet (Zjakić i Milković, 2010). Isto tako, mogu biti skloni pesimističnim pogledima na život. Kada je netko ekstremno zaljubljen u crnom bojom većinom ima određen psihički problem koji zahtjeva stručnu pomoć.

5. IZRAŽAVANJE BOJOM

„Realizacija određene likovne ideje nije moguća bez materijala i njegove obrade. Zbog toga svako umjetničko djelo nastaje obradom odgovarajućeg materijala“ (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010:17). Pri obradi odnosno oblikovanju razlikujemo podloge koje se obrađuju (plošan likovni izraz), materijale kojim oblikujemo i pribor (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010). To su osnovna sredstva rada u likovnom izražavanju. Materijale dijelimo na crtače, slikarske, grafičke, kiparske materijale i materijale u arhitekturi. U crtežu, grafici i slikarstvu materijali su uglavnom pripremljeni od pigmenata (zrnaca boje) i veziva koje povezuje pigment i osigurava relativnu trajnost boje na podlozi (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010).

Slikarski materijali dijele se na suhe (voštane i suhe paste, kolaž, asamblaž), mokre (gvaš, tempera, akvarel, akril) i materijali s uljanim vezivom (uljane boje, masne paste, enkaustika) (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010).

Danas djeca već od ranog doba imaju dostupna razna likovna sredstva. Nekada su djeca imala samo olovku za crtanje, ali danas je olovka zamijenjena olovkama u boji, pastelama, flomasterima, tušem, akvarelom i dr. Dok dijete crta, a koristi neka od ovih sredstava ono u biti uzima boju koja mu dođe pod ruku ili uzima boju koju još nije upotrijebilo (Belamarić, 1987). Dijete se na ovaj način igra izmjene boja i na ovaj način uči razlikovati boje, ali što se tiče boje kao izražajnog sredstva ona nema nikakvo značenje (Belamarić, 1987). Dijete će kod crtanja nekog oblika koristiti jednu boju za taj oblik jer uvijek odabire jednostavniji postupak. Ako crta obitelj, svakog člana nacrtat će drugom bojom kako bi iskoristilo sve boje. Na isti način dijete koristi akvarel, temperu i druga likovna sredstva. Kako bi se kod djece promijenio ovakav princip korištenja boje potrebno ih je usmjeravati na način da im se prvo da zadatak da oboje površinu papira jednom bojom, zatim u što više boja. „Te boje djeca treba da odabiru sama, jer tako ona uspostavljaju s bojama neke svoje subjektivne veze, koje će zatim unositi u svoje likovne radove i tada će boja imati određena značenja i stvarno obogaćivati njihov likovni izraz“ (Belamarić, 1987:212).

5.1. Boja u fazi primarnih simbola (2.-4. god.)

U ovoj fazi dijete još ne razlikuje boju od olovke. „Indiferentno je na boju kao pigment te ju uzima linearno“ (Grgurić i Jakubin,1996:44). Djetetovo izražavanje bojom počinje korištenjem obojene crte pa kasnije napreduje do obojene plohe. „Najprije otiskuje i razmazuje boju prstima po papiru, da bi postupno, uz dobra metodičara, upoznalo kroz igru kistom i bojama oslikavanje površine papira“ (Grgurić i Jakubin,1996:44). Prema Grgurić i Jakubin (1996), u ovoj fazi dijete većinom bira intenzivne boje i kontrastne boje. U ovoj fazi je vrlo bitno djetetu omogućiti korištenje što više različitih boja.

5.2. Boja u fazi izražavanja složenim simbolima (4.-5. godina)

U ovoj fazi, za razliku od prošle, dijete se može na složeniji način izražavati bojom, ako ga potičemo određenim motivima i bogatim likovnim sadržajima vezanim za boju (Grgurić i Jakubin,1996). I dalje ne odabiru boje prema vizualnim podacima nego prema svojim sklonostima (bojom naglašavaju detalje nečega što je njima bitno). „Osim naglašavanja bitnih detalja bojom, djeca i dalje bojaju i obris lika, tako je slika za njih završena“ (Grgurić i Jakubin,1996:54). Što se tiče odabira boje djeca imaju slobodan izbor i još uvijek ne koriste boje kako bi prikazali realnu boju nekog predmeta. Na primjer dijete neće nacrtati žuto sunce ili zelenu travu već će nacrtati crveno sunce i ljubičastu travu. „Ponekad dijete upotrebljava veliku količinu boje; to je povezano sa željom da prekrije površinu papira, ne da nešto prikaže“ (Grgurić i Jakubin,1996:54). „Djeca najčešće rade sa čistim bojama, ne miješaju ih. Najprije zapažaju kontrastne odnose boja, a potom tonske vrijednosti“ (Grgurić i Jakubin,1996:54).

5.3. Boja u fazi intelektualnog realizma (5.-10.godina)

Dijete u ovoj fazi korištenjem boje istodobno stvara oblike i određuje njihovu obojenost. „Ono nema potrebu da najprije označi obrise pojedinih riba i njihovih peraja i tek onda unosi boju, nego to čini odmah, gotovo u jednom potezu. S lakoćom mijenja boje i time stvara mnoštvo varijacija“ (Belamarić, 1987:215). Novost u ovoj fazi je da počinju koristiti boje prema raspoloženju, pa tako u analiziranju crteža djece ove dobi možemo zaključiti o njihovim raspoloženjima i osjećajima (Grgurić i Jakubin,1996). S obzirom da su djeca u ovoj fazi već učenici osnovnih škola, usmjeruje ih se prema uočavanju lokalnih boja i njihovih kromatskih i tonskih vrijednosti: žuto kao sunce, crveno kao

jabuka (Grgurić i Jakubin,1996). „Učenici slikaju plošno i nema privida volumena upotrebom svjetla i sjene odnosno tonskom modelacijom ili kolorističkom modulacijom, ali je izraz svejedno pun ekspresivnosti i bogatstva tonskog i kolorističkog izraza“ (Grgurić i Jakubin,1996).

Djeca, za razliku od odraslih, više vole boje, a s odrastanjem smanjuju ljubav prema bojama. U djetinjstvu pretežno vole tople i jarke boje, najviše crvenu, narančastu i žutu boju. Dok su okruženi takvim bojama djeca puno bolje izražavaju svoje emocije kako pozitivne tako i negativne. Kao i kod odraslih, također je kod djece primijećena psihologija veze s voljenjem odnosno nevoljenjem neke boje.

Djeca koja preferiraju hladne boje (pretežno zelenu i plavu) su puno promišljenija (Zjakić i Milković, 2010). Ljubav prema crnoj, smeđoj i sivoj pokazuje tendenciju prema devijalnom ponašanju, ali isto tako ljubav prema sivoj i smeđoj može pokazivati da roditelji takvu djecu pretjerano tjeraju na održavanje osobne higijene (Zjakić i Milković, 2010). Djeca željna ljubavi vole crvenu boju, a narančastu boju djeca koja će se u odraslijim godinama lakše adaptirati u život (Zjakić i Milković, 2010). Zelenu boju odabiru djeca kojoj fali sigurnosti, a žutu ona kojoj treba veći nadzor odraslih (Zjakić i Milković, 2010). Plava boja predstavlja djecu koja imaju kontrolirano ponašanje i djecu koja suzbijaju svoje emocije (Zjakić i Milković, 2010).

Za djecu je vrlo bitno da borave u svjetlijim bijelim, žutim, svjetloplavim, svjetlozelenim i narančastim prostorima jer ih takvi prostori potiču na kreativnost, dok crni, smeđi i sivi prostori potiču bezvoljnost kod djece.

6. PRIMJERI LIKOVNIH AKTIVNOSTI-BOJA

Izrada otisaka dlanova i stopala

Materijal: tempere, bijeli papir, plastični tanjurići.

Aktivnost se provodi na način da se tempere istisnu na plastične tanjuriće (svaka boja na poseban tanjurić) zatim djeca dlanove i stopala prislanjaju na istisnutu temperu i otiskuju na bijeli papir.

(<http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>)



Slika 31. Otisak dlanova i stopala

(Izvor: <http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>,
preuzeto: 25.9.2019)

Izrada mozaika od kolaž papira

Materijal: karton većeg formata, grafitna olovka, kolaž papir, škarice i ljepilo.

Aktivnost se provodi tako da odgojitelj na kartonu nacrtá neki oblik (cvijet, zvijezdu, krug...) na koji poslije djeca lijepe kolaž papir u raznim bojama. Zadatak djece je rezanje kolaž papira na manje dijelove te lijepljenje na karton u obliku koji je nacrtan. Ova vrsta aktivnosti se uvijek provodi grupno (<http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>).



Slika 32. Izrada mozaika od kolaž papira

(Izvor: <http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>,
preuzeto: 25.9.2019.)

Slikanje na betonu

Materijal: kreda, voda, kistovi, plastične čaše, čekić i plastične vrećice

Aktivnost se provodi na način da odgojitelj stavi svaku kredu u posebnu vrećicu i uz pomoć čekića lupka po kredi dok se ne raspadne. Također može zaposliti djecu da stopalima dodatno usitne kredu. Zatim izmrvljenu kredu stavlja u plastične posudice i dodaje vodu dok smjesa ne postane tekuća. Zadatak djece je slikanje tekućom kredom po betonu (<https://www.simplefunforkids.com/chalk-paint.html/>).



Slika 33. Slikanje na betonu

(Izvor: <https://www.simplefunforkids.com/chalk-paint.html/>, preuzeto: 20.9.2019).

Slikanje na slikarskom platnu

Materijal: slikarsko platno (16x20), traka (otporna na boju), akrilne boje, kistovi
Aktivnost se provodi na način da djeca oblijepe traku oko slikarskog platna na način da platno bude podijeljeno na nepravilne dijelove (kvadratići, kockice). Zatim uzimaju akrilne boje i kistovima oslikavaju kockice i kvadratiće. Kada završe sa slikanjem, traka se odljepljuje s platna (<https://handsonaswegrow.com/paint-number-canvas-art/>).



Slika 34. Odljepljivanje trake sa slikarskog platna

(Izvor: <https://handsonaswegrow.com/paint-number-canvas-art/>, preuzeto: 25.9.2019.)

Slikanje na kamenu

Materijal: kamen, pastelne bojice (voštane), posuda s kipućom vodom, kliješta, rukavice za pećnicu, podloga

Aktivnost se provodi na način da odgojitelj stavi kamenje u kipuću vodu na cca 4 minute. Za to vrijeme treba uputiti djecu da skinu omot oko pastela. Odgojitelj uz pomoć kliješta vadi kamenje iz kipuće vode. Odgojitelj treba informirati djecu da je kamenje jako vruće i da ga ne smiju dirati golim rukama. Djeca većinom nemaju problema s ovakvim načinom rada. Djeca uzimaju paste i oslikavaju kamenje na način na koji ona to žele. Nakon sat vremena vosak će se osušiti i stvrdnuti te će takav ostati. Djeca će se moći igrati s kamenjem, posložiti ih kao ukras itd. (https://www.123homeschool4me.com/steam-activity-coloring-hot-rocks_94/).



Slika 35. Slika na kamenu

(Izvor: https://www.123homeschool4me.com/steam-activity-coloring-hot-rocks_94/,
preuzeto: 23.9.2019)

Slikanje na papirnatom ručniku

Materijal: papirnati ručnik, plastični podmetač, posudice za vodu, akvarel, kistovi različitih debljina

Aktivnost se provodi na način da se akvarel pomiješa s vodom i svaka boja se stavi u posebnu posudicu. Djeca uzimaju kistove i slikaju na papirnatom ručniku. Njihov zadatak je da cijeli papir bude prekriven bojom

(<https://www.giftofcuriosity.com/watercolor-painting-on-paper-towels/>).



Slika 36. Slika na papirnatom ručniku

(Izvor: <https://www.giftofcuriosity.com/watercolor-painting-on-paper-towels/>, preuzeto: 25.9.2019.)

7. LIKOVNA AKTIVNOST- koloristički doživljaj glazbe

Likovnu aktivnost odradila je studentica Lana Rajčević, 29. siječnja 2019. godine u vrtiću Svetog Vinka u Zagrebu, sa starijom odgojnom grupom-predškolicima (5.5-6 godina). Grupu čini dvadeset i šestero djece od kojih je šesnaest dječaka i deset djevojčica. Unutar grupe jedan dječak je slabovidan i jedan ima poremećaj pažnje i koncentracije, te jedna djevojčica ima poremećaj autističnog spektra. Za vrijeme provedbe likovne aktivnosti u vrtiću je bilo dvadesetero djece.

Likovna aktivnost je imala za motiv koloristički doživljaj glazbe. Studentica je osmislila aktivnost u kojoj su djeca slikarskom tehnikom pomoću tempera oslikala svoj osobni doživljaj glazbe. Započela je aktivnost demonstracijom tehnike slikanja i miješanja boje kako bi pridobila pažnju djece. Zatim je djeci izložila dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka koje je on naslikao dok je slušao glazbu. Pustila je djeci skladbu „Bumbarov let“ Nikolaja Rimskog- Korsakova i provela metodu razgovora o odslušanom nakon čega su djeca krenula sa slikanjem.

Ova likovna aktivnost je odličan primjer koji pokazuje kako djeca koriste boju u svom likovnom radu. Uvod u likovnu aktivnost s pokazivanjem tehnike slikanja i miješanja boje je vrlo dobar uvod u ono što slijedi, ali također i podsjetnik za djecu koja su zaboravila slikati ili još nisu slikala. Isto tako, pokazivanje apstraktnih slika Jacksona Pollocka bio je dobar primjer djeci kakvo se radovi mogu oslikati slušajući neku skladbu. Djeca su gledanjem slike mogla zaključiti koje su sve boje prisutne, kojim potezima je slikano, je li prekrivena cijela ploha itd. Skladba „Bumbarov let“ idealna je u ovoj aktivnosti jer zbog svog karaktera kod djece može probuditi razne osjećaje i doživljaje koje će ona izraziti kroz svoje radove.

Smatram da je ova aktivnost uspješno odrađena i njen krajnji rezultat pokazuje kako svako dijete na drugačiji način doživljava skladbu „Bumbarov let“. Djeca su prema vlastitom doživljaju odabirala boju i njime oslikavala plohu pri čemu smo dobili dvadeset različitih dječjih radova koji su proizašli iz slušanja iste skladbe.

U nastavku prilažem likovnu aktivnost te osvrst na odrađenu aktivnost studentice Lane Rajčević, kao i likovne radove djece.

7.1. Likovna aktivnost

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Izvanredni preddiplomski studij predškolskog odgoja, 3. godina

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Studentica: Lana Rajčević

Mentor: Breza Žižović, mag. art. paed

Mentor odgojitelj: Maja Lepur Imenjak

Zagreb, 29. siječnja 2019.

OPĆI PODACI

USTANOVA: Dječji vrtić Svetog Vinka, Zagreb

STUDENTICA: Lana Rajčević

BROJ DJECE: 26 (na dan izvedbe aktivnosti prisutno dvadeset djece)

PSIHOFIZIČKE KARAKTERISTIKE DJECE: 16 dječaka i 10 djevojčica (jedan dječak je slabovidan (achromatopsia), jedna djevojčica imam poremećaj autističnog spektra i jedan dječak ima poremećaj pažnje i koncentracije)

ODGOJITELJICA: Maja Lepur Imenjak

ODGOJNA SKUPINA: starija odgojna skupina

LOKACIJA AKTIVNOSTI: Zagreb

DATUM IZVEDBE AKTIVNOSTI: 29. siječnja 2019.

STRUČNI PODACI

PRETHODNE AKTIVNOSTI: posjet Muzeju suvremene umjetnosti

CILJ AKTIVNOSTI: tehnički ovladati karakteristikama slikarske tehnike, tempere

RAZVOJNE ZADAĆE:

- a) **tjelesni, psihomotorički i zdravstveni razvoj:** poticanje higijenskih i radnih navika, zaštita odjeće i radne površine tijekom likovnih aktivnosti
- b) **emocionalno-socijalni razvoj ličnosti:** razvoj mašte i pozitivnih emocija
- c) **spoznajni razvoj:** stjecanje novih saznanja kako se bojom mogu izraziti emocije, razvijanje estetskih kvaliteta, doživjeti glazbu i likovno se izraziti slikarskom tehnikom temperom, u radu razvijati samostalnost, radoznalost, težnja doživljavanja i stvaranja novog
- d) **komunikacijsko-stvaralački razvoj:** razvoj komunikacije metodom pitanja i odgovora te razgovora, potez, mrlja, svladavanje tehnike tempere, uočavanje karakteristika tempere, boja na likovnom djelu, sposobnost korištenja likovnog jezika i likovnih tehnika za izražavanje osobnih doživljaja, misli i osjećaja

MOTIV: koloristički doživljaj glazbe

LIKOVNI JEZIK:

- a) **likovni elementi:** boja, tekstura
- b) **kompozicijska načela:** kontrast, ritam

LIKOVNO PODRUČJE:

- a) **likovna tehnika:** slikarstvo (slikanje po doživljaju glazbe- zamišljanju), tempere
- b) **materijali i pribor:** dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka, CD (Nikolaj Rimski-Korsakov: *Bumbarov let*- simfonijska suite) i CD player, papir A4- srednje hrapav i srednje debljine, tempere, plosnati kistovi- ravno rezane čvrste dlake, zaštitne navlake za djecu, najlon za stolove
- c) **postupci:** slikanje

UMJETNIČKA DJELA: dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka, skladba Bumbarov let (simfonijska suite) Nikolaj Rimski-Korsakov

KORELACIJA: glazbena umjetnost

METODE:

- a) **opće metode:** metoda razgovora, izlaganja i demonstracije
- b) **specifične metode:** metoda likovno-estetske komunikacije

PRINCIPI: princip zornosti i apstraktnosti, princip kvalitete i odgojne usmjerenosti

SOCIJALNI OBLICI RADA: frontalni, individualni i u skupinama

PRIPREMA ODGOJITELJA ZA RAD:

- a) **stručna priprema:** Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi (Herceg, Rončević i Karlavaris, 2010.), predavanja iz kolegija Metodika likovne kulture 1
- b) **tehnička priprema:** dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka, CD (Nikolaj Rimski- Korsakov: Bumbarov let) i CD player, papir A4- srednje hrapav i srednje debljine, tempere, plosnati kistovi- ravno rezane čvrste dlake, zaštitne navlake za djecu, najlon za stolove

ARTIKULACIJA AKTIVNOSTI

Organizacija prostora i materijala za rad:

Prije početka aktivnosti pripremiti ću prostor i materijale za rad. Stolove ću zaštititi najlonom, a djeca će imati zaštitne navlake. Na stolovima ću rasporediti papire za slikanje te ću im pripremiti tempere u posudice i kistove za svaku boju.

UVODNI DIO:

DEMONSTRACIJA TEHNIKE SLIKANJA

Djeco, vi sigurno znate kakve su ovo boje! Jeste li već slikali kistom i temperama? Možda neka djeca još to nisu radila pa evo da se podsjetimo kako se to radi. Kada smo odlučili kojom ćemo bojom započeti slikati umaćemo kist u vodu (pokažem). Ako je kist pun vode malo ga iscijedimo uz rub šalice s vodom (pokažem), a zatim umočimo u boju i dobro protrljamo da boja uđe u kist (ovako). Sada smo spremni krenuti kistom slikati po papiru. Ako poželimo drugu boju, ponovimo to isto s drugom bojom. Ako nam nestane boje ili nemamo boju koju želimo možemo si „čarolijom“ napraviti tu boju. Npr. žuta + crvena= narančasta (demonstriram); žuta + plava= zelena. Na kraju kist operemo i ocijedimo (ovako).

No prije nego što počnete slikati evo jednog iznenađenja za vas!

PROMATRANJE APSTRAKTNE SLIKE

Uzmem sliku i pokažem je djeci. Ovu sliku je naslikao jedan slikar dok je slušao glazbu. Čim je čuo glazbu rekao je: „Sad ću naslikati ovu glazbu!“

Dobro pogledajte te boje! Što mislite kakvu je glazbu slušao slikar? Je li bila tiha, nježna, mirna ili možda živa, vesela, tužna?

Kako je glazbu doživio slikar? (ona djeca koja dignu ruke će reći odgovor)

Zatim ću im pokazati još jednu apstraktnu sliku i upitati ih koja im se više sviđa i zašto.

SLUŠANJE GLAZBE (maknem slike)

Sada ćete vi biti slikari, ali prije slikanja ćemo poslušati glazbu!

Osim slike koju smo pogledali, donijela sam neobičnu skladbu. Sad ćemo ju poslušati!

Možemo je slušati i zatvorenih očiju (slušamo).

Kakva je glazba bila?

Što ste zamislili dok ste ju slušali?

Što ste u mislima vidjeli?

Poslušajmo još jednom! (slušamo)

GLAVNI DIO

SLIKANJE

Zamoliti ću djecu da sjednu za stolove koji su prije same aktivnosti pripremljeni za slikanje s temperama.

A sada naslikajte ono što ste čuli, osjećali i vidjeli u mislima!

Kist u vodu, boju i krenite!

Individualno ću prilaziti djeci, bodriti ih ili pomoći oko tehnike slikanja, tj. pravilnog držanja kista u ruci i sl. (ništa im neću sugerirati ili šablonizirati)

ZAVRŠNI DIO

Analizirati ću svaki rad s djetetom individualno. Kako koje dijete završi sa slikanjem tako ću ga pozvati i porazgovarati s njim o njegovom radu te na dodatnom papiru zapisati ono što mi kažu.

Što si naslikao/la?

Što ti je glazba ispričala?

Zašto si baš te boje odabrao/la?

Što si osjećao/la slušajući glazbu?

Nakon individualnih razgovora pozvati ću djecu da izložimo sve dječje slike.

Idemo sada na izložbu slika!

Djeca će složiti slike u nizove po podu dnevnog boravka (i ostaviti stazicu između redova kako bi mogli prolaziti) pa ćemo ih kao na pravoj izložbi zajednički obići,

pogledati, promotriti, javno prokomentirati njihov rad (s onima koji žele), a ja ću svaki rad pohvaliti. Nakon toga ću reći djeci da svatko uzme svoj rad i pronađe mjesto u sobi gdje će ostaviti svoje slike kako bi se boja dobro osušila. Na kraju ću se pozdraviti s djecom.

7.2. Dječji likovni radovi



Slika 37. Djevojčica (5 godina i 5 mjeseci) „Lijep pogled“, tempera

Djevojčica (5 god. i 5 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, djevojčica odgovara: lijep pogled. Odabrala je baš te boje jer su joj se svidjele.

Djevojčica je koristila više različitih boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Koristila je čiste boje, a neke je miješala. Prevladavaju tamnije, ali ima i svijetlih pa je prisutan kontrast svijetlo-tamno. Dominira smeđa boja koja s psihologijske strane predstavlja nestrpljivost. Prisutne su točke koje su približno istog oblika i veličine. Osim točaka, djevojčica se izražava crtama različitog toka i karaktera. Prisutne su ravne horizontalne i okomite crte kao i slobodne krivulje. Oslikala je gotovo cijelu plohu. Djevojčica crta isprekidanim potezima. Neki potezi su prenaplašeni dok drugi nisu. Upravo ove karakteristike mogu upućivati na nemirno i nestrpljivo dijete koje želi što prije oslikati plohu.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma



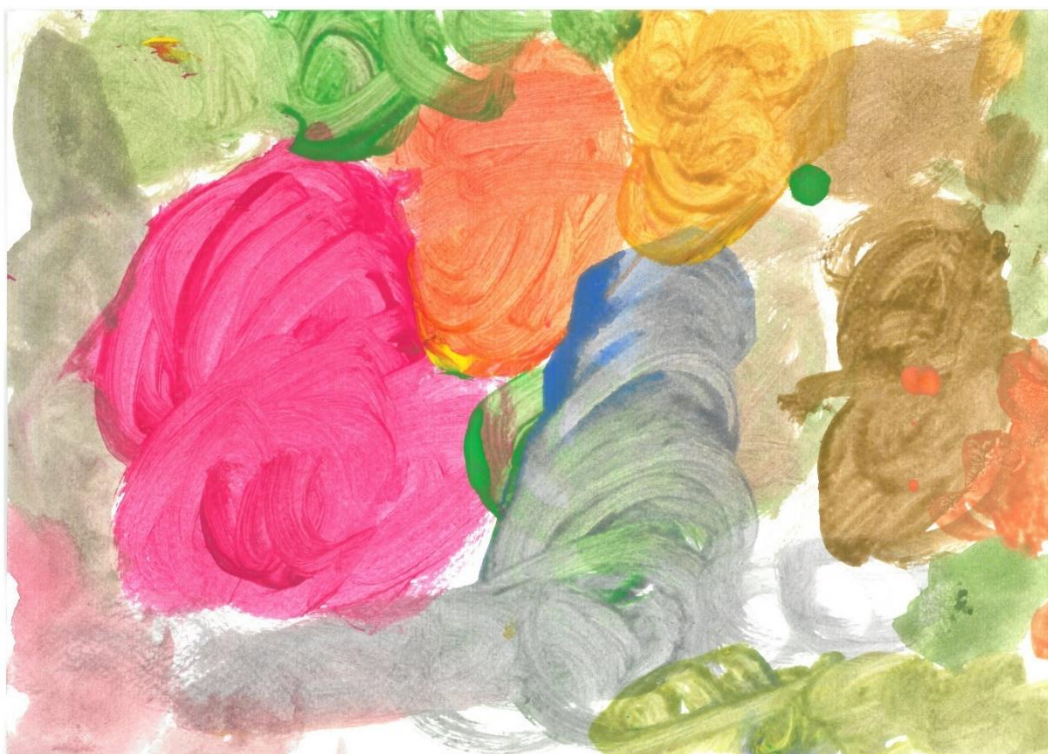
Slika 38. Dječak (6 god. i 6 mj.) „Portret sebe“, tempera

Dječak (6 god. i 6 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, dječak odgovara: moj portret. Odabrao je te boje jer su mu najdraže. Ovaj dječak je slabovidan.

Dječak je koristio gotovo sve boje. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Iako prevladava smeđa boja, tople ipak dominiraju zbog svog intenziteta. One su pozitivne i simboliziraju sreću i upornost. Dječak oslikava plohu tako što se koristi kratkim i naglašenim potezima pri čemu ostvaruje da se boje pretapaju jedna u drugu. Koristi crtu kao likovni element, od kojih prevladavaju kose i okomite kratke crte. Iz ovog rada zaključujem da je skladba na dječaka djelovala pozitivno. Nije oslikana cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 39. Dječak (6 god. i 4 mj.) „Vjetar kako puše“, tempera

Dječak (6 god. i 4 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, dječak odgovara: vjetar kako puše. Odabrao je „svakakve“ boje.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Korištene su tople i hladne boje. Prisutna je degradacija. Dječak je svakom bojom slikao kružne poteze koji simboliziraju vjetar. Boja nije na cijelom radu jednako naglašena. Pojavljuje se točka kao likovni element koja je možda nastala zbog nespretnosti djeteta. Ovaj dječji rad prikazuje pozitivne emocije koje je skladba u dječaku probudila. Oslíkana je cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 40. Djevojčica (6 god. i 3 mj.) „Pjesma koju smo slušali“, tempera
Djevojčica: odabrala posebne nevidljive boje (djevojčica s poremećajem autističnog spektra)

Djevojčica (6 god. i 3 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, odgovara: pjesma koju smo slušali. Odabrala je „posebne nevidljive“ boje. Ovaj rad je izradila djevojčica s poremećajem autističnog spektra.

Djevojčica je prilikom slikanja koristila razne boje, ali ih je većinu poslije preslikala sa smeđom bojom. U radu se uočava korištenje narančaste, žute i zelene koje su prebojane. Smeđa prekriva gotovo cijelu plohu. Smeđa boja može predstavljati osobe koje vole biti drukčije od ostalih, ali i nestrpljive osobe. U radu su prisutne ravne horizontalne i okomite crte koje su duge i oštre. Pojavljuju se i kružni potezi. Djevojčica također koristi točku kao likovni element. Iz ovog rada zaključujem da je skladba pomalo uznemirujuće djelovala na djevojčicu. Oslikana je sva ploha.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 41. Djevojčica (5 god. i 8 mj.) „Ja u čarobnom svijetu“, tempera

Djevojčica (5 god. i 8 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, odgovara: ja u čarobnom svijetu. Izabrala je baš te boje da bude prava slikarica.

Djevojčica nije koristila puno boja. Koristila je osnovne, sekundarne i tercijarne. U crtežu prevladava smeđa i tamno crvena boja. Tamno crvena je povezana s tajnovitošću, snagom volje i hrabrošću, ali i bijesom i ljutnjom. Djevojčica je slikala grubim potezima pri kojima su nastale različite vrste crta: debele i tanke, kratke i duge, okomite, kose i vodoravne koje se međusobno križaju. Osim crta, u radu se pojavljuje i točka. Djevojčica nije oslikala cijelu plohu nego kao da je slikala u sredini papira. Zaključila bi da je skladba probudila kreativnost u djevojčici.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 42. Dječak (6 god. i 9 mj.) „Slika boja“, tempera

Dječak (6 god. i 9 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, odgovara: slika boja. Odabrao je te boje jer su mu se te svidjele.

Dječak nije koristio puno boja. Prevladavaju sekundarne i tercijarne. Na slici dominira smeđa i zelena boja. Zelena boja je poticajna i predstavlja dobronamjerne i vesele osobe. Dječak slika naglašenim potezima koji su međusobno isprekidani. Osim različitih vrsta crta u radu se pojavljuje točka, trokut, krug. Oslikana je gotovo cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 43. Dječak (6 god. i 2 mj.) „Proljeće“, tempera

Slika 42. Dječak (6 god. i 2 mj.)

Na pitanje što se nalazi na radu, odgovara: proljeće. Odabrao je te boje jer su to sve boje.

Dječak je koristio dosta boja. Prisutne su osnovne, sekundarne, tercijarne ali i crna. Korištene su tople i hladne, a prevladavaju tople boje. Crte su deblje i prevladavaju okomite, ali ima i kosih i vodoravnih. Crte se razlikuju po duljini jer ima i dugih i kratkih. Dječakov rad je dobar primjer mirnih osjećaja koje glazba može probuditi u ljudskom biću, iako su mirni osjećaji u suprotnosti s odslušanom skladbom. Sve crte su jedne pored druge i pružaju se u istom pravcu. Na radu je oslikao sunce i drveće koje je on doživio slušajući skladbu. Oslíkana je cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 44. Djevojčica (6 god. i 4 mj.) „Čovjek koji sluša glazbu“, tempera

Djevojčica (6 god. i 4 mj.)

Na pitanje što se nalazi na slici odgovara: čovjek koji sluša glazbu. Odabrala je baš te boje da bude pravi umjetnik.

Djevojčica je koristila nekoliko boja od kojih najviše smeđu. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne boje te siva. Prisutan je kontrast svijetlo-tamno. Ovakav primjer likovnog rada ukazuje na nestrpljivost pri slikanju i buđenje različitih osjećaja. To zaključujemo upravo iz različitih poteza kojim je dijete slikalo. Prisutne su duže crte, pa kratke, zatim valovite. Oslíkana je cijela ploha.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma.



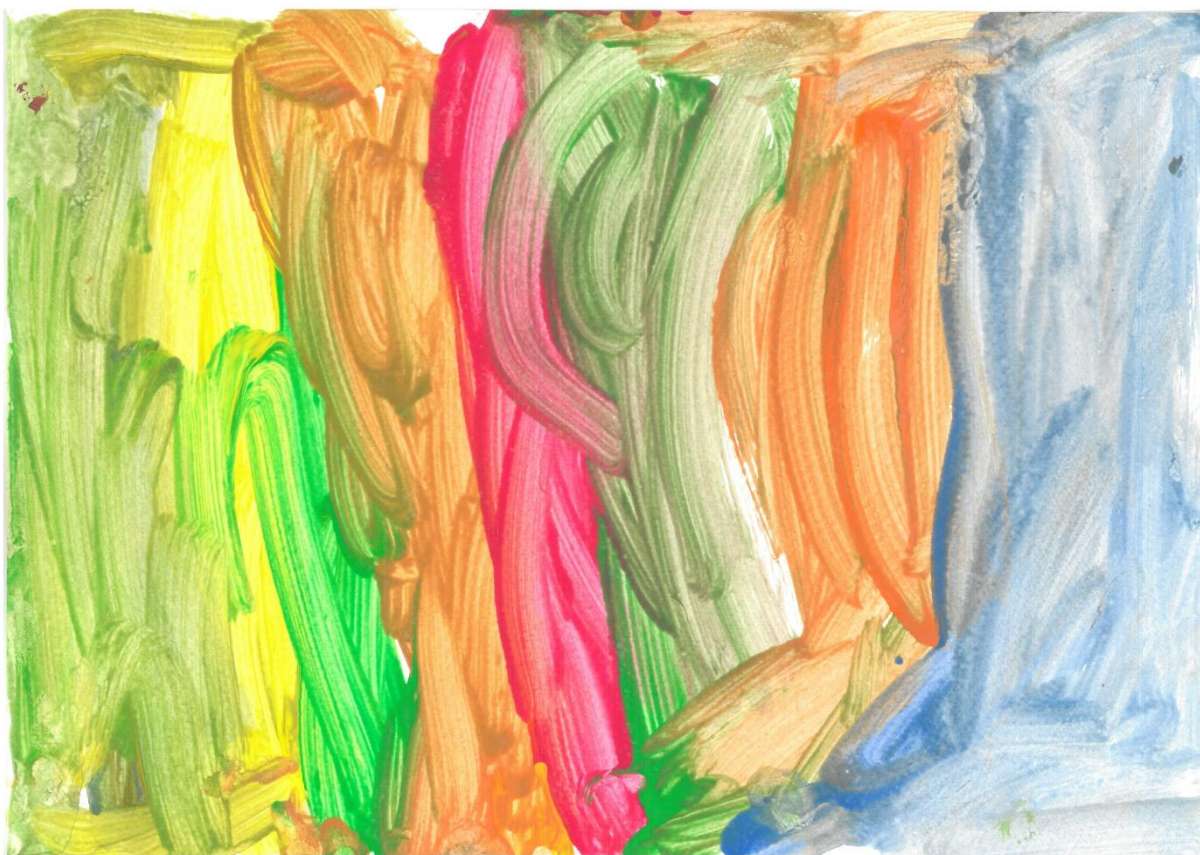
Slika 45. Djevojčica (6 god) „Pčela, vjetar, šareno nebo“, tempera

Djevojčica (6 god)

Na pitanje što se nalazi na radu, odgovara: pčela, vjetar i šareno nebo. Izabrala je te boje jer joj se te sviđaju.

Djevojčica je koristila veći broj boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Koristi i tople i hladne boje u sličnom omjeru, ali tople dominiraju zbog svog intenziteta. Neke boje su dobivene miješanjem. Prisutan je kontrast toplo-hladno. U radu se pojavljuju kratke crte koje se protežu u različitim smjerovima. Djevojčica dosta slika kružnim potezima kojima želi predložiti vjetar. Mislim da je skladba probudila kreativnost kod djevojčice i da je pozitivno utjecala na nju. Oslikala je cijelu plohu.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma.



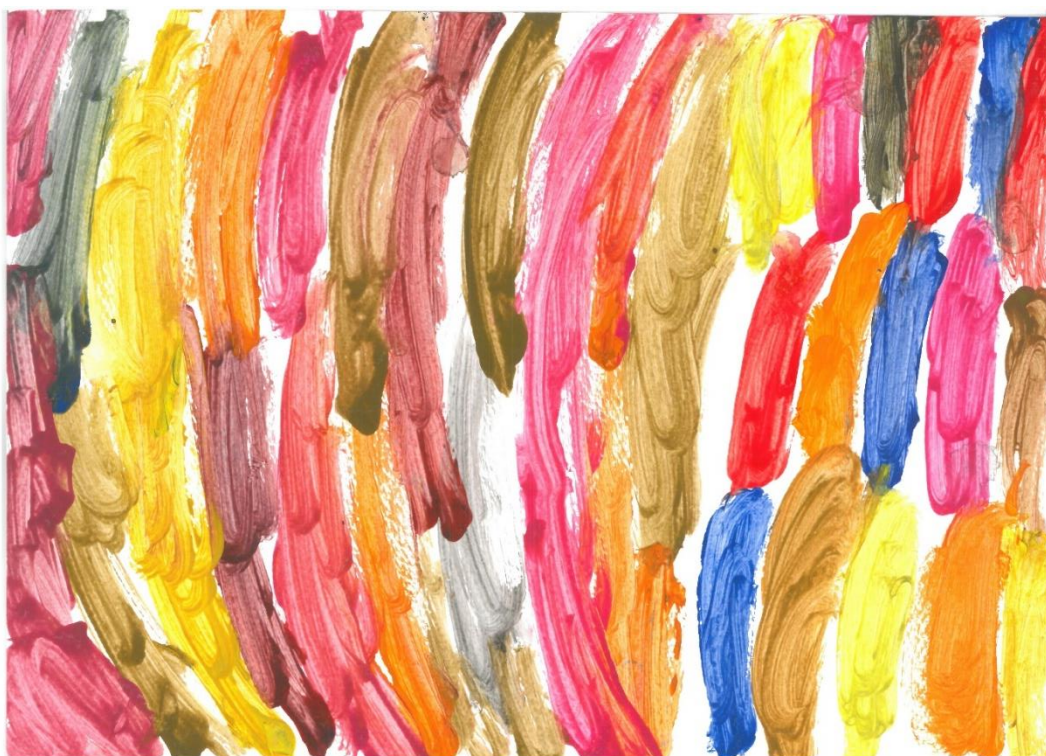
Slika 46. Dječak (6 god.) „Voće“, tempera

Dječak (6 god.)

Na pitanje što se nalazi na radu i zašto je odabrao te boje odgovara da je na slici voće i da je odabrao te boje jer su to boje voća.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Prevladavaju tople boje. Tople boje su pozitivne i simboliziraju sreću. Prisutna je degradacija. Crte su duže, deblje i pretežno okomite. S obzirom da su crte orijentirane prema istom pravcu zaključujem da je skladba u dječaku probudila mirne osjećaje, što je u suprotnosti s karakterom skladbe. Dječak je preslikavao jednu boju s drugom pa nisu jasno vidljive granice između korištenja jedne i druge boje. Zaključila bi da je skladba pozitivno utjecala na dječaka zbog korištenja toplih boja. Oslíkana je cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 47. Dječak (6god. i 6 mj.) „Njegova šarena kuća“, tempera

Dječak (6god. i 6 mj.)

Na pitanje što je na slici i zašto je odabrao te boje, dječak odgovara da je to njegova šarena kuća i da je odabrao te boje jer mu se one sviđaju.

Dječak koristi nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Dječak pretežno upotrebljava tople boje. Tople boje su pozitivne i simboliziraju sreću. Crte su debele i okomite, a pojavljuju se kao duže i kraće. Uviđam sličnost između nekoliko dječjih radova u kojima je slikano na način da su sve crte orijentirane u istom pravcu. U drugim radovima su crte započinjale na dnu papira i završavale na gornjem dijelu bez prekida i bez mijenjanja boje, dok su u ovom radu crte isprekidane i različite boje. Zbog toplih boja i crta istog pravca zaključujem da je skladba pozitivno djelovala na dječaka. Oslíkana je cijela ploha.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 48. Djevojčica (5 god. i 5 mj.) „Cice mace na livadi“, tempera

Djevojčica: odabrala boje koje joj se sviđaju

Djevojčica (5 god. i 5 mj.)

Na pitanje što je na slici i zašto je odabrala te boje, odgovara da su to cice mace na livadi i da je uzela boje koje joj se sviđaju.

Djevojčica je koristila nekoliko boja. Prisutne su osnovne i sekundarne te crna. Prevladavaju tople boje. Tople boje su pozitivne i simboliziraju sreću. U radu su prisutne crte različitog smjera i dužine. Granica između jedne i druge boje je jasno vidljiva jer djevojčica nije preslikavala jednu boju drugom. Osim crta, djevojčica je upotrijebila točku kao likovni element. Mislim da je skladba u djevojčici probudila pozitivne emocije i želju za likovnim izražavanjem. Djevojčica je većinu plohe oslikala, ali je jedan dio ostavila neoslikan.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 49. Dječak (6 god. i 2 mj.) „Drveće, kuća, oblaci“, tempera

Dječak (6 god. i 2 mj.)

Na pitanje što je na slici i zašto je odabrao te boje, odgovara da je na slici drveće, kuća i oblaci. Izabrao je najbolje boje.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Neke boje je dobio miješanjem. Korištene su tople i hladne, a prevladavaju hladne boje. Crte su deblje i prevladavaju okomite, ali ima i kosih i vodoravnih. Crte se razlikuju po duljini jer ima i dugih i kratkih. Dječak na svom radu koristi vertikalne linije što je u potpunoj suprotnosti s izrazito nemirnom glazbom. Na radu je oslikao drveće, kuću i oblake koje je on doživio slušajući skladbu. Zanimljivo mi je što je za slikanje kuće odabrao narančastu boju koja predstavlja osjećaj topline. Oslikana je cijela ploha.

Dječak je u fazi intelektualnog realizma.



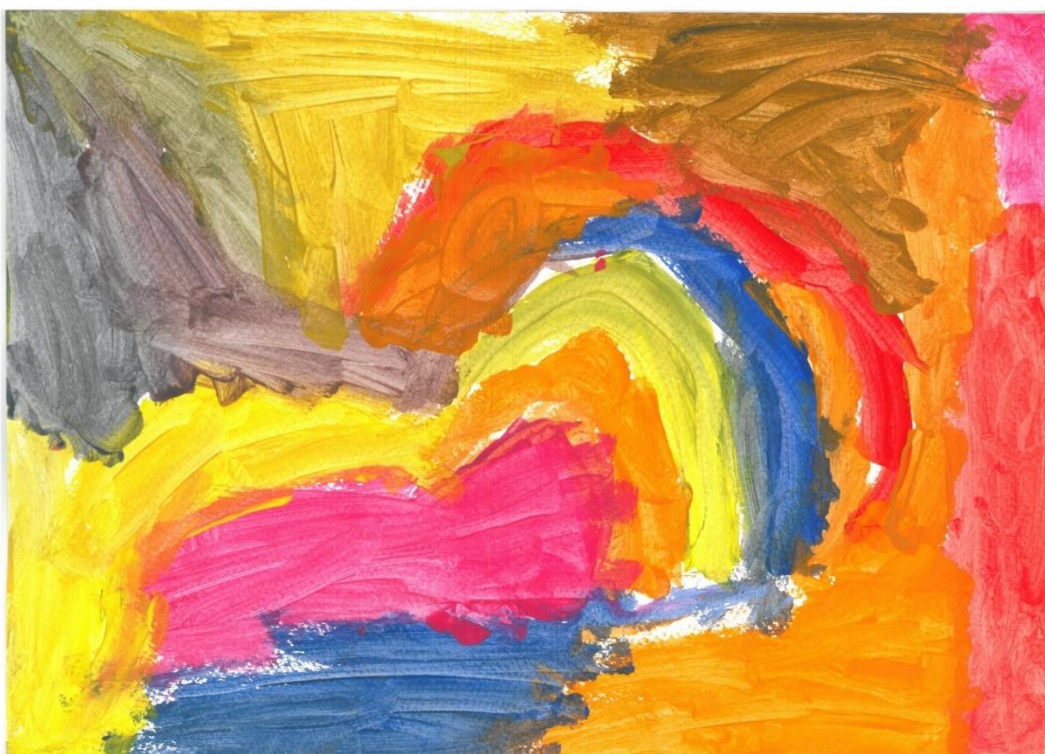
Slika 50. Dječak (6 god. i 8mj.) „Zimske boje“, tempera

Dječak (6 god. i 8mj.)

Na pitanje što je na slici i zašto je odabrao te boje, odgovara da su na slici zimske boje. Odabrao ih je jer mu se sviđaju.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne i sekundarne od kojih prevladavaju tople boje. Još jedan od radova koji je naslikan na način da su crte jedna uz drugu i orijentirane u istom pravcu. Crte su pretežno duge (od dna do vrha papira). Dječak je koristio bijelu boju kako bi posvijetlio čistu boju pri čemu je dobio svijetle kromatske tonove. Upravo zbog toga je na vjeran način prikazao „zimske boje“ koje je zamislio slušajući skladbu. Čistu boju je koristio kako bi naslikao plavu i narančastu crtu koja siječe okomite crte. Oslikana je sva ploha.

Dječak je u fazi intelektualnog realizma.



Slika 51. Djevojčica (5 god. i 7 mj.) „Duga“, tempera

Djevojčica (5 god. i 7 mj.)

Djevojčica govori da je na slici duga; odabrala je žutu, plavu, rozu i narančastu jer je takva boja duge.

Djevojčica je upotrijebila dosta različitih boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Prevladavaju tople boje, od kojih najviše žuta i narančasta. Žuta i narančasta predstavljaju sreću, veselje i upornost. Prevladavaju okomite i vodoravne crte različitih dužina. Djevojčica je naslikala dugu koristeći crvenu, narančastu, žutu i plavu boju. Mislim da je skladba djelovala pozitivno na djevojčicu jer je koristila pretežno tople boje i jer je ono što je zamislila slušajući bila duga. Oslikana je cijela ploha.

Djevojčica je u fazi intelektualnog realizma.



Slika 52. Dječak (6 god. i 4 mj.) „Zidovi u boji“, tempera

Dječak: odabrao zimske boje

Dječak (6 god. i 4 mj.)

Na pitanje što je na slici i zašto je odabrao te boje, odgovara da su to zidovi u boji i da je odabrao te boje jer su to zimske boje.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Prevladavaju tople boje. Crte su deblje i prevladavaju okomite, ali ima i kosih. Crte se razlikuju po duljini jer ima i dugih i kratkih. Dječak na svom radu koristi horizontalne linije što je u potpunoj suprotnosti s izrazito nemirnom glazbom. Osim crte, dječak se izražava i s točkom. Oslíkana je cijela ploha.

Dječak je u fazi intelektualnog realizma.



Slika 53. Djevojčica (5 god. i 10 mj.) „Šareni svijet“, tempera

Djevojčica (5 god. i 10 mj.)

Na pitanje što je na slici i koje je boje koristila, odgovara da je na slici šareni svijet i da je koristila narančastu i žutu, a napravila ružičastu i zlatnu.

Djevojčica je koristila nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Djevojčica je neke boje dobila miješanjem. Prevladava smeđa i crvena boja. Crvena boja predstavlja temperamentne osobe. U radu su prisutne crte različite duljine i smjera. Djevojčica je slikala kružnim potezima. S obzirom da je slikala jednu boju preko druge, nisu jasno određene granice između istih. Oslíkana je cijela ploha.

Djevojčica je u fazi intelektualnog realizma.



Slika 54. Djevojčica (6 god. i 3 mj.) „More i valovi“, tempera

Djevojčica (6 god. i 3 mj.)

Na pitanje što je na slici i koje boje je odabrala, odgovara da je na slici more i valovi i da je odabrala sve boje.

Djevojčica je koristila dosta različitih boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Neke boje su dobivene miješanjem. U radu su prisutne točke i crte različitog smjera i dužine. Uviđa se slikanje kružnim potezima. Djevojčica nije previše preslikavala jednu boju preko druge pa su granice između boja jasne. Upravo zbog tih „čistih“ granica postiže se kontrast boje prema boji. Smatram da je skladba u djevojčici probudila kreativnost i želju za likovnim izražavanjem. Oslikana je cijela ploha.

Djevojčica pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 55. Dječak (6 god. i 4 mj.) , tempera

Dječak (6 god. i 4 mj.) (dječak s poremećajem pažnje i koncentracije)

Dječak govori da je naslikao sliku J. Pollocka koja je bila izložena i koristio je sve boje s palete.

Dječak je koristio veći broj boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. U radu prevladavaju tamne boje. Dječak koristi točke te crte različite debljine, toka i karaktera. S obzirom na odabir boje i poteze mislim da skladba nije dobro utjecala na dječaka što se može objasniti s tim da dječak ima poremećaj pažnje i koncentracije. Kako ispod zadnjih poteza uočavam razne boje (pretežno tople) pretpostavljam da je dječak imao jednu zamisao kada je počeo slikati, ali je tu zamisao preslikao. Oslikao je cijelu plohu.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.



Slika 56. Dječak (6 god i 8 mj.) , tempera

Dječak (6 god i 8 mj.)

Na pitanje što je naslikao i zašto je odabrao te boje odgovara da ne zna što je nacrtao, ali su mu boje lijepe.

Dječak je koristio nekoliko boja. Prisutne su osnovne, sekundarne i tercijarne. Neke boje su dobivene miješanjem boje. Boja je podjednako naglašena. Dominira smeđa koja s psihologijske strane predstavlja nestrpljivost. Prisutan je kontrast svijetlo-tamno. Prisutne su različite vrste crta, ali prevladavaju kose. Kose crte su približno iste duljine ako gledamo boju kojom su slikane. Olikao je cijelu plohu.

Dječak pripada fazi intelektualnog realizma.

8. ZAKLJUČAK

Razvoj dječjeg likovnog stvaralaštva ovisi o procesima sazrijevanja i učenja od kojih su najbitniji razvitak psihomotorike: ruke, šake i prstiju te razvijanje znanja o okolini. Paralelno s ovim procesima događa se razvoj likovnog stvaralaštva koji je podijeljen u četiri faze. Taj razvoj započinje kada dijete prvi puta uzima olovku u ruke i povlači crtu po papiru. Upravo nam je taj čin pokazatelj da dijete ima potrebu likovno se izraziti pa je vrlo bitno pružiti mu mogućnost likovnog izražavanja i poticati ga u istome. Kako bi itko od nas mogao na pravi način poticati i usmjeravati dijete na izražavanje, neophodno je poznavanje faza razvoja likovnog izraza i njihovih specifičnosti. Upravo nam poznavanje određenih karakteristika faze omogućuje da shvatimo u kojem je trenutno razdoblju dijete, što se od njega može očekivati, što ono ustvari zna u tom razdoblju i na koji način se može izraziti. Dijete nam svojim likovnim radom prikazuje priču i to na sebi svojstven način. Iako u nekim situacijama dječji rad izgleda bez ikakvog smisla i reda, itekako ga ima. Bitno je poslušati dijete i njegov doživljaj rada. Ovo je posebno bitno kod djece manjeg uzrasta koja još uvijek prikazuju predmet/osobu kako ga oni doživljavaju, a ne onako kako taj predmet/osoba izgleda u stvarnosti.

Dječje izražavanje bojom počinje vrlo rano zbog sve veće dostupnosti raznih materijala i sredstava. Pri prvim susretima s bojom dijete boju uzima nasumično, pa ona kao izražajno sredstvo nema nikakvo značenje. Ipak, ovakav način upotrebe boje pomaže bržem učenju i razlikovanju boja. Isto tako, dijete će u početku koristiti boju kako bi obojalo crtu, a tek u kasnijim fazama ju koristi za bojenje plohe. Djeca u fazi izražavanja složenim simbolima počinju bojom naglašavati detalje koji su njima bitni, iako u ovoj fazi još uvijek ne koriste stvarnu boju neke stvari. U fazi intelektualnog realizma, djeca po prvi puta počinju koristiti boje prema raspoloženju i upravo to nam puno može reći o emocijama i raspoloženju djeteta na temelju njihovog rada. Djeca pokazuju veliku zainteresiranost prema bojama, a ona se s odrastanjem smanjuje. Vrlo je bitno izložiti ih toplim i jarkim bojama jer u takvom okruženju dijete bolje izražava svoje emocije i raspoloženja (pozitivna i negativna). Za poticanje dječje kreativnosti pomažu bijeli, žuti, svijetlozeleni prostori, dok crni, smeđi i sivi prostori potiču bezvoljnost kod djece.

Osim teorijskog dijela, u završnom radu je priložena likovna aktivnost koju je odradila studentica Lana Rajčević. Zadatak djece je bio slikanje temperom kojem je prethodilo promatranje dvije apstraktne slike Jacksona Pollocka te slušanje skladbe Nikolaja

Rimskog-Korsakova. Uvidom u radove možemo zaključiti da su djeca koristila razne boje, i da su te boje za njih predstavljale različite stvari i pojave. Gledajući i analizirajući dječje radove, možemo primijetiti razlike koje su prisutne u dječjem likovnom izrazu. Većina djece je obojala kompletan papir, dok ih nekoliko nije. Neka djeca su upotrijebila puno različitih boja, dok druga koriste samo nekoliko. Dječji potezi su različiti i ovise od pojedinca do pojedinca. U pojedinim radovima prevladavaju jarke i tople boje, ali ima i pojmehinih na kojima prevladavaju tamne. Ipak, ako gledamo sve radove zajedno, djeca više upotrebljavaju tople nego hladne boje i koriste tonove boja i akromatske boje.

9. LITERATURA

Knjige:

- BELAMARIĆ, D. (1987.). *Dijete i oblik*. II. neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga
- GRGURIĆ, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Educa.
- HERCEG, L., RONČEVIĆ, A., KARLAVARIS, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
- JAKUBIN, M. (1989). *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike*. Institut za pedagoški istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- ZJAKIĆ, I., MILKOVIĆ, M. (2010). *Psihologija boja*. Varaždin: Veleučilište u Varaždinu

Internetski izvori:

- <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm> [Pristupljeno: 30.9.2019.]
- <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm> [Pristupljeno: 30.9.2019.]
- <http://revelationtoday.ucoz.com/index/svetlost/0-623> [Pristupljeno:30.9.2019.]
- <http://proleksis.lzmk.hr/32867/> [Pristupljeno: 15.9.2019]
- foto-vesna.hr [Pristupljeno: 30.9.2019.]
- <https://hr.wikipedia.org/wiki/Boja> [Pristupljeno: 30.9.2019]
- <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm> [Pristupljeno: 17.9.2019.]
- <https://creativeatelier.blogspot.com/2017/03/kontrast-krivih-parova.html> [Pristupljeno: 30.9.2019.]
- <http://www.djeciaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/teqla11.jpg?x77860> [Pristupljeno: 25.9.2019.]
- <https://www.simplefunforkids.com/chalk-paint.html/> [Pristupljeno: 20.9.2019.]
- <https://handsonaswegrow.com/paint-number-canvas-art/> [Pristupljeno: 25.9.2019.]
- https://www.123homeschool4me.com/steam-activity-coloring-hot-rocks_94/ [Pristupljeno: 23.9.2019.]
- <https://www.giftofcuriosity.com/watercolor-painting-on-paper-towels/> [Pristupljeno: 25.9.2019.]

10. POPIS TABLICA I SLIKA

TABLICE:

Tablica 1. Faze likovnog izraza kod djece (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:31)

Tablica 2. Osnovne boje

Tablica 3. Sekundarne boje

SLIKE:

Slika 1. „Udarno, titrajno i kružno“ risanje. (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 2. „Garderoba“- imenovanje crteža (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 3. Prvi prikaz čovjeka. Primarni simbol- glava- noge (3,5 godina) (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:39)

Slika 4. „Moja baka“. Olovka (3 godine) (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:41)

Slika 5. „Igramo se vlaka“. Olovka (4 godine) (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 6. „Kod tate je važna kravata“ Olovka (6,5 godina) (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:53)

Slika 7. „Transparentni prikaz“ (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 8. „Lutka u tavanskoj sobi“. Transparentnost prikaza, desno dodatni sadržaji izvan kuće koji se događaju u kući i kućica za ptice, vanjski prostor. Olovka (5,5 g.) (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:61)

Slika 9. Prikaz akcije u fazama kretanja (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 10. Prikaz emotivne proporcije (policajac je u prometu najvažniji lik i zbog toga je najveći) (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 11. Prevaljivanje oblika (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 12. „Kuće u nizu“. Rasklopljeni oblik. Kuće sagledane s prednje, zadnje i bočnih strana. Transparentnost kuća i prevaljenost drveća. Olovka (8 g.) (Grgurić, N. i Jakubin M., 1996:66)

Slika 13. Prikaz ulice. Vertikalne perspektiva (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 14. Prikaz stolova. Obrnuta perspektiva. (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 15. Obitelj za stolom. Poliperspektiva (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 16. Geometrijska perspektiva (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 17. Spektar boja (<http://revelationtoday.ucoz.com/index/svetlost/0-623> , preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 18. Kromatske i akromatske boje (foto-vesna.hr, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 19. Ostwaldov krug čistih boja (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Boja>, preuzeto: 30.9.2019)

Slika 20. Dobivanje čistih tercijarnih boja (Jakubin, 1989:prilog)

Slika 21. Dobivanje neutralnih tercijarnih boja (Jakubin, 1989:prilog)

Slika 22. Ostwaldov trokut boja (Jakubin, 1989:prilog)

Slika 23. Degradacija boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 24. Kontrast boje prema boji I.,II. I III. reda, akvarel (IV) (Jakubin, 1989:prilog)

Slika 25. Kontrast svijetlo-tamno (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 26. Kontrast toplo-hladno (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 27. Prikaz komplementarnih parova (<https://creativeatelier.blogspot.com/2017/03/kontrast-krivih-parova.html>, preuzeto: 30.9.2019.)

Slika 28. Komplementarni kontrast (Izvor: Jakubin, 1989:prilog)

Slika 29. Kontrast kvalitete - Joan Miro: Slika (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 2.10.2019)

Slika 30. Kontrast kvantitete (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja2.htm>, preuzeto: 1.10.2019.)

Slika 31. Otisak dlanova i stopala (<http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>, preuzeto: 25.9.2019)

Slika 32. Izrada mozaika od kolaž papira (<http://www.djecjaposla.com/wp-content/uploads/2015/04/tegla11.jpg?x77860>, preuzeto: 25.9.2019.)

Slika 33. Slikanje po betonu (<https://www.simplefunforkids.com/chalk-paint.html/>, preuzeto: 20.9.2019).

Slika 34. Odljepljivanje trake sa slikarskog platna (<https://handsonaswegrow.com/paint-number-canvas-art/>, preuzeto: 25.9.2019.)

Slika 35. Slika na kamenu (https://www.123homeschool4me.com/steam-activity-coloring-hot-rocks_94/, preuzeto: 23.9.2019)

Slika 36. Slika na papirnatom ručniku (<https://www.giftofcuriosity.com/watercolor-painting-on-paper-towels/>, preuzeto: 25.9.2019.)

Slika 37. Djevojčica (5 godina i 5 mjeseci) „Lijep pogled“, tempera

Slika 38. Dječak (6 god. i 6 mj.) „Portret sebe“, tempera

Slika 39. Dječak (6 god. i 4 mj.) „Vjetar kako puše“, tempera

Slika 40. Djevojčica (6 god. i 3 mj.) „Pjesma koju smo slušali“, tempera

Slika 41. Djevojčica (5 god. i 8 mj.) „Ona u čarobnom svijetu“, tempera

Slika 42. Dječak (6 god. i 9 mj.) „Slika boja“, tempera

Slika 43. Dječak (6 god. i 2 mj.) „Proljeće“, tempera

Slika 44. Djevojčica (6 god. i 4 mj.) „Čovjek koji sluša glazbu“, tempera

Slika 45. Djevojčica (6 god.) „Pčela, vjetar, šareno nebo“, tempera

Slika 46. Dječak (6 god.) „Voće“, tempera

Slika 47. Dječak (6 god. i 6 mj.) „Njegova šarena kuća“, tempera

Slika 48. Djevojčica (5 god. i 5 mj.) „Cice mace na livadi“, tempera

Slika 49. Dječak (6 god. i 2 mj.) „Drveće, kuća, oblaci“, tempera

Slika 50. Dječak (6 god. i 8mj.) „Zimske boje“, tempera

Slika 51. Djevojčica (5 god. i 7 mj.) „Duga“, tempera

Slika 52. Dječak (6 god. i 4 mj.) „Zidovi u boji“, tempera

Slika 53. Djevojčica (5 god. i 10 mj.) „Šareni svijet“, tempera

Slika 54. Djevojčica (6 god. i 3 mj.) „More i valovi“, tempera

Slika 55. Dječak (6 god. i 4 mj.), tempera

Slika 56. Dječak (6 god i 8 mj.), tempera

SAŽETAK

Potreba za likovnim izražavanjem kod djece se javlja već u ranom djetinjstvu. Iako se odraslima prvi dječji likovni radovi naizgled čine bez smisla oni su bitan oblik dječje komunikacije s odraslima. Iz dječjeg likovnog rada možemo puno saznati o ličnosti djeteta, njegovim osjećajima, željama, strahovima. Osim toga, možemo saznati na kojem je dijete stupnju intelektualnog, motoričkog, socijalnog i emocionalnog razvoja. Kako bi mogli odrediti neke od ovih stvari, nužno je poznavanje razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva. Razvoj se odvija kroz četiri faze, a svaka od faza ima svoje specifičnosti i pravilnosti koje ju određuju. Dijete u prvoj fazi ne razlikuje olovku u boji od obične olovke. Boju koristi kako bi obojao crtu, a ne da bi obojao plohu. U drugoj fazi dijete se već može složenije izražavati bojom uz uvjet da ga se potiče s bogatim likovnim sadržajima. U trećoj fazi dijete više ne koristi boju samo da bi obojao crtu, već kako bi obojao i plohu. U ovoj fazi dijete počinje bojom izražavati svoja raspoloženja pa tek u ovoj fazi možemo proučavati psihologiju boja. Osim poznavanja razvoja likovnog stvaralaštva, vrlo je bitna komunikacija s djecom o njihovom radu. U praktičnom dijelu rada je priložena priprema za likovnu aktivnost, osvrt na istu te dječji likovni radovi. Aktivnost „koloristički doživljaj glazbe“ provela se na način da su se djeca na temelju odslušanog likovno izražavala bojom. Iz provedene aktivnosti se može uočiti koliko su dječji umovi ustvari različiti i kako svaki pojedinac djeluje na svoj način.

Ključne riječi: likovna umjetnost, dječje likovno stvaralaštvo, faze razvoja dječjeg likovno izraza, boja, boja u dječjem likovnom radu

SUMMARY

The need for artistic expression in children appears in early childhood. Although the first art pieces of their children seem to make no sense at all to the parents, they are a vital form of the children's communication with the adults. A child's artwork can tell us a lot about his or her personality, emotions, wishes and fears. In addition to this, it can help us find out what is the level of their intellectual, motor proficiency, social and emotional development. In order for us to be able to determine some of these things, it is necessary to be familiar with the development of children's artistic activity. The development process proceeds through four different stages, each of the stages having its own characteristics and regularities which determine it. During the first stage, the child cannot tell a lead pencil from a colored one, but uses colour to paint a line, not to paint a surface. During the second stage, the child is already capable of expressing himself or herself in a more complex manner using colour provided that he or she is encouraged to do so through a variety of visual art forms. During the third stage, the child does not use colour anymore only to paint a line, but paints a surface as well. At this stage, we can observe the child's emotions based on the colour he or she uses, unlike the previous stages at which colour did not reflect the child's mood or emotions. In addition to being familiar with the development of his or her artistic activity, it is extremely important to communicate with children about their art work. The practical part of the paper contains the preparation for a visual arts activity, a brief review of the activity and the children's art works. The activity entitled 'The Transformation of Music into a Visual Experience' was performed in such a way that the children, after listening to a musical work, used colour to create their artistic expression. The performed activity shows us the actual difference between the children's minds and the way in which each individual thinks and acts.

Keywords: visual arts, child's artistic activity, children's artistic expression development stages, colour, colour in the child's artwork

